

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี : อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษารายละเอียดที่ความรับผิดชอบและความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันรวมถึงระเบียบกฎหมาย พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
3. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
4. พระราชบัญญัติ ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการ

ปฏิบัติงาน และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

5. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

1. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอดีต

หากมองย้อนกลับไปในอดีตจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจกล่าวได้ว่าตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกิดขึ้นมานานแล้ว เพียงแต่ในอดีต เจ้าพนักงานผู้ปกครองตำบล หมู่บ้าน มีชื่อเรียกอย่างอื่นมากมายหลายอย่าง เช่น ในสมัยกรุงสุโขทัย เรียกนายบ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน)ปกครองคนราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแคว้น (กำนัน) หรือกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา บัญญัติไว้ว่า ให้ผู้มีทุกข์ภัยจากโจรผู้ร้ายนำความร้องต่อแขวงกำนัน พันนายบ้าน เป็นต้น โดยผู้ที่จะเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะมาจากการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการเมือง (กรมการปกครอง. 2554 : 39 – 41)

ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการปรับปรุงฟื้นฟูให้เป็นระบบแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เนื่องจากสมัยนั้นประเทศไทยกำลังเผชิญกับการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก ที่แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาถึงประเทศเพื่อนบ้านของไทย ได้แก่ อังกฤษทางพรมแดนไทยด้านตะวันตกและด้านใต้ฝรั่งเศสทางพรมแดนไทยด้านตะวันออก ขณะที่การปกครองของไทยขณะนั้นยังล้าสมัย ไม่มีเอกภาพในการปกครองอย่างแท้จริง เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของราชอาณาจักร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงตัดสินพระทัยที่จะปฏิรูปการปกครองเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งและรักษาเอกราชของชาติไว้

2. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยุคปฏิรูปการปกครอง

การปฏิรูปการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน ครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ.111) โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หลวงเทศาภิตรวิจิตร (เส็ง วิริยศิริ) ไปทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นที่บ้านเกาะ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะต่างจากเดิมหลายประการ คือ ให้ราษฎรพิจารณาเลือกผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกตนเองเป็นกำนัน แทนการแต่งตั้ง โดยผู้ว่าราชการเมืองตั้งแต่ก่อน ในการปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดให้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่ การป้องกันการโจรกรรมและโจรสลัดโดยกำหนดให้มีผลประโยชน์ตอบแทนบ้าง เช่น สินลค่านา ภาษีไม้ไฟ ค่าเหยียบย่ำที่นาราษฎร เป็นต้น ความมุ่งหมายก็เพื่อให้บุคคลที่ราษฎรเลือกเข้ามา ได้มีหน้าที่ดูแลดำเนินงานของตำบล หมู่บ้าน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นหูเป็นตาให้แก่ทางราชการที่จะช่วยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎร ตลอดจนช่วยเร่งรัดจัดเก็บภาษีอากรและผลประโยชน์ของแผ่นดินซึ่งสมควรได้จากราษฎรโดยธรรม

นอกจากการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่อำเภอบางปะอินแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมอบหมายให้หลวงเทศาภิตรวิจิตร เดินทางไปศึกษาและดูงานแบบแผนการปกครองของประเทศพม่าและมาลายู ต่อมามีการนัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อทราบสภาพท้องที่ลึกซึ้งขึ้นไปอีก ขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการร่างระเบียบในการจัดการปกครองตำบล หมู่บ้าน พร้อมกันด้วย

เมื่อผลปรากฏว่าการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ผลเป็นอย่างดีและเป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการแล้ว ในปี พ.ศ. 2439 จึงได้ทรงจัดรูปแบบการ

ปกครองท้องถิ่นอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในระบบการปกครองของประเทศและในปีต่อมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศ และถือเป็นแม่บทของการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้านในประเทศไทย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงประกาศยกเลิกและตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทน

ในระยะแรกของการฟื้นฟู ได้ประสบกับปัญหาต่างๆมากมายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของคุณสมบัติและความประพฤติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงระบบเทศบาล ที่ไม่สอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์ในการบริหารการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหามากมายในการปกครอง ในปี พ.ศ. 2442 - 2458 กระทรวงมหาดไทยได้ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงพยายามปรับปรุงคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การให้การศึกษา ตลอดจนปรับปรุงขวัญกำลังใจและให้รางวัลเพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่

3. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในช่วงปี พ.ศ. 2493 - 2500 ได้มีการยกระดับความสำคัญในบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มากขึ้น โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น นอกจากนี้ทางราชการยังได้ตราพระราชบัญญัติต่างๆ มากมายที่เกี่ยวข้องกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะต้องเป็นผู้รักษากฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ทำให้อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน เกือบทุกเรื่องตั้งแต่เกิดจนตายไม่ว่าจะเป็นเรื่อง น้ำท่วม ฝนแล้ง เกิดศัตรูพืช โจรชโมย ภัยพิบัติต่างๆ ล้วนเป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องคอยดูแลช่วยเหลือทั้งสิ้น

กำนันผู้ใหญ่บ้านเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับงานการพัฒนามากขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ประกอบกับได้มีการโอนอำนาจการสอบสวนของกระทรวงมหาดไทยไปให้ตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว กระทรวงมหาดไทย จึงหันมามุ่งเน้นงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะพนักงานฝ่ายปกครองในตำบล หมู่บ้าน จึงต้องสนองนโยบายของกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น โครงการสำคัญของรัฐบาลสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของกำนัน

ผู้ใหญ่ว่านไม่ว่า จะเป็นโครงการเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช โครงการทำนาปีละ 2 ครั้งหรือโครงการสร้างงานในชนบท (กศข.) เป็นต้น

เนื่องจากการปกครองตำบล หมู่บ้าน เป็นการปกครองพื้นที่ชนบทที่ยังไม่มีลักษณะเป็นชุมชนพอที่จะยกระดับให้เป็นการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบใดรูปหนึ่งได้ แต่เพื่อเป็นการเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและบริหารท้องถิ่นของตนมากขึ้นและเป็นการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชนบท รัฐบาลจึงได้จัดตั้งสภาตำบลขึ้นทั่วประเทศ โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 และแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้งจนถึงรูปแบบสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ก็คือ “คณะกรรมการสภาตำบล” ซึ่งกำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการสภาตำบลโดยตำแหน่ง ปฏิบัติงานร่วมกับกรรมการสภาตำบลโดยเลือกตั้ง ซึ่งได้แก่ราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร หมู่บ้านละ 1 คน มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานและพัฒนาตำบล โดยมีงบประมาณเพื่อดำเนินการเป็นของตนเองส่วนหนึ่ง และมีอิสระในการดำเนินกิจการพอสมควรถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นนิติบุคคลก็ตาม

4. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีกระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในสังคมโลก กระแสการเรียกร้องให้กระจายอำนาจการปกครองเริ่มดังขึ้นและในที่สุดก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 การออกกฎหมายแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล ผลของกฎหมายเหล่านี้ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้นและยังมีผลให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องหันจากตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเช่นเดียวกันจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า แม้ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในตำบล หมู่บ้าน ก็มีได้หมายความว่าบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะลดน้อยลง จากการศึกษาของกระทรวงมหาดไทยพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีบทบาทภารกิจอีกมากมายทั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และกฎหมายอื่นๆ รวมถึงงานตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทยยังมีงานของภูมิภาคอีกมากที่จะต้องอาศัยกำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย การอำนวยความสะดวก การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน การปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐในพื้นที่ งานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน งานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

1. ความหมายของบทบาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 602) ให้ความหมาย คำว่า บทบาท หมายถึง การทำตามบท การทำตามบท หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่ได้ กำหนดไว้ เช่น บทบาทของบิดา มารดา ในการเลี้ยงดูบุตร ธิดา บทบาทของครูในการสอน หนังสือ เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพ (2545 : 30) ได้กล่าวถึง “บทบาท (Role)” คือ การปฏิบัติตาม สิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือต้องเลี้ยงดูลูก เป็นครู บทบาท คือ สั่งสอน อบรมนักเรียนให้ดี

บทบาท หมายถึง ข้อกำหนดตำแหน่งพฤติกรรมระหว่างบุคคลซึ่งผูกพันกับ บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวบางประการ “ประเภท” (Categories) ดังกล่าวคือ “สถานภาพ” (Status) หรือ “ตำแหน่ง” (Position) ทฤษฎีบทบาทได้ใช้สถานภาพหรือ “ตำแหน่ง” เพื่อแนวคิดทฤษฎีบทบาทนั้น นักทฤษฎีบทบาทมีสมมติธรรม (Assumption) ร่วมกันอยู่สองประการคือ ประการแรก “บทบาท” เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ในกระบวนการ ปฏิสังสรรค์ทางสังคม ประการที่สอง ในการปฏิสังสรรค์กับคนอื่น บุคคลต้องพิจารณา ตนเองและคนอื่น ๆ ว่าเจ้าของสถานภาพบางชนิดและเขาได้ใช้สิ่งที่เขาได้เรียนรู้อะไรเป็น “ความคาดหวัง” (Expectation) ซึ่งผูกพันกับสถานภาพนั้นๆ เป็นเครื่องแนะแนวทางการ กระทำของเขา

สุชา จันทน์หอม (2524 : 46) อธิบายความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท มีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆพึงกระทำ นั้น คือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพ นั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

บทบาท อาจหมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบอื่นๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมกำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปถึงการบ่งชี้ถึงหน้าที่อันควรกระทำ และความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ หรือ บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคน ที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ นั้นเอง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแสดงบทบาท

2.1 สุชา จันทน์หอม (2524 : 48) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทของนักทฤษฎีต่างๆ ไว้ ดังนี้

2.1.1 ทฤษฎี Ralp Linton's Role กล่าวว่าตำแหน่งหรือสถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์

2.1.2 ทฤษฎี Nadel's Role กล่าวว่า บทบาท คือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม 3 ลักษณะ คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย

2.1.3 ทฤษฎี Homann's Role กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ

2.1.4 ทฤษฎี Parson's Role กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน

2.1.5 ทฤษฎี Merton's Role กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและมีบทบาทควบคู่กัน ไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

2.1.6 ทฤษฎี Good's Role กล่าวว่า พฤติกรรมคือแบบแผนที่เกี่ยวข้อง กับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น

2.1.7 ทฤษฎี Guskin's Role กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือ ผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเองและทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

2.2 สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 23-24 ; อ้างถึงในอภิชาติ เทพชมพู. 2553 :

45) ได้รวบรวมทฤษฎีบทบาทของนักวิชาการหลายท่านแล้วสรุปเป็นแนวทางของตนไว้ว่า การที่จะนำเอาแนวคิดและทฤษฎีบทบาทมาใช้ เพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมมนุษย์ สมาชิกในสังคมควรจะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าควรจะแสดงบทบาทเมื่อไหร่ อย่างไร ที่ไหน ให้เหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ทฤษฎีบทบาทมีการมองถึง การแสดงบทบาทอยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 แนวโครงสร้างนิยม มุ่งเน้นเนื้อหาโครงสร้างและหน้าที่ของ สถานภาพทางสังคม การจัดระเบียบและผลของบทบาทต่างๆ ต่อระบบ กล่าวคือ บทบาทจะ ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในสังคม ถูกคาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใด ควรจะมีบทบาทอย่างไร เมื่อบุคคลเข้าดำรงสถานภาพต่างๆ ตามที่เป็นค่านิยมบรรทัดฐานที่ กำหนดให้มีพฤติกรรมนั้น ๆ

2.2.2 แนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม คือ บทบาทจะให้ความสำคัญกับขบวนการซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความสำคัญกับตนเอง อย่างไร ในการที่จะมีบทบาทในสังคมอันจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีปฏิสังสรรค์ทางสังคม ต่อกัน

2.3 อัลพอร์ต (Allport. 1973 : 181-184 ; อ้างถึงใน สุภา สกุดเงิน. 2545 : 15-16) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.3.1 บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้ บุคคลปฏิบัติตาม ความคาดหวังที่กำหนด โดยกลุ่มสังคมและ โดยสถานภาพที่ บุคคลนั้น ๆ ครอบงำอยู่

2.3.2 การรับรู้บทบาท (Role conception) คือ การที่บุคคลรับรู้ใน บทบาทของตนเอง ว่าควรมีบทบาทอย่างไรและสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะ พื้นฐานส่วนบุคคลตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

2.3.3 การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role acceptance) จะเกิดขึ้นก็ ต่อเมื่อมีความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและบทบาทที่ตนรับอยู่ การ ยอมรับบทบาทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาทและการสื่อสารระหว่างสังคม และบุคคลนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าบุคคลอาจจะไม่ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการ

คัดเลือกลงจากสังคมให้รับตำแหน่งและมีบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหากบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการ (Role conflict) หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายามหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับบทบาทนั้นๆ

2.3.4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role performance)

เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง (Actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาทนั้นๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง

2.4 ลินตัน (Linton 1956 : 42-62 ; อ้างถึงใน สุภา สกุดเงิน. 2545 : 14-15) ได้ให้แนวคิดทฤษฎีบทบาทไว้ว่า การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือ

2.4.1 ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน

2.4.2 วัฒนธรรม ประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง

2.4.3 บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทเป็นแบบแผนพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ของบุคคลที่สังคมคาดหวังหรือกำหนดให้กระทำ โดยจะมีความเกี่ยวเนื่องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิ ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมของบุคคลนั้นๆ ที่จะเป็นตัวกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หากบุคคลที่สังคมคาดหวังนั้นไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่ง ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม จากการศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท เนื่องจากทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยระเบียบของทางราชการ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าว

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าหน่วยการปกครองระดับตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่เข้าสู่ตำแหน่งโดยการเลือกของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น ก้านัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำของประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อพิจารณาความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้น ก้านัน ผู้ใหญ่บ้านเองต้องมีภาวะผู้นำเป็นประการสำคัญ ดังนั้นจึงได้มีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำถึงความหมายและลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความหมายของผู้นำ

คำว่า “ผู้นำ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Leader” มีคำที่ใช้ในภาษาไทยหลายคำ เช่นคำว่า “หัวหน้า” “ประมุข” “ราชา” และ “พญา” ส่วนคำว่า “ความเป็นผู้นำ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ซึ่งมีคำที่ใช้เรียกในภาษาไทยอีกหลายคำ เช่นกัน เช่น การเป็นผู้นำและภาวะผู้นำ เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของ “ผู้นำ” ไว้มากมายในลักษณะต่างๆ ดังนี้

นีเกลย์, อีแวนส์และลินน์ (Neagley, Evans and Lynn) ได้ให้ความหมาย

ของผู้นำไว้ ดังนี้ (เรื่องยศ ไชยศึก. 2536 : 11-14)

ผู้นำ คือ ศูนย์กลางของกลุ่ม (Central goal determines) หมายถึง ผู้นำกลุ่มโดยเป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายในการดำเนินการของกลุ่ม

ผู้นำ คือ ผู้ที่กลุ่มเลือกให้เป็นบุคคลยอคนิยมของกลุ่ม (Socialmatic chioce) ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก เพราะเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสมตรงกับความต้องการของกลุ่มและนำกลุ่มได้

ผู้นำ คือ ผู้มีพฤติกรรม (Leadership behavior) ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ จะโดยอาสาสมัครทำเองหรือมักจะแสดงบทบาทตนเองเป็นผู้นำขณะร่วมกิจกรรมภายในกลุ่ม ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก เพราะเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสมตรงกับความต้องการของกลุ่มและนำกลุ่มได้

ผู้นำ คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามบทบาท (Role image) ซึ่งหมายถึง บุคคลที่แสดงพฤติกรรมให้เป็นไปตามบทบาท ซึ่งกลุ่มของเขากำหนดให้ โดยความเห็นพ้องต้องกันของกลุ่มว่าเป็นบทบาทที่กลุ่มต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ก่อให้เกิดความผสมผสานกลมกลืน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กลุ่มตั้งไว้ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ยอมรับการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มแล้ว ประสานงานสร้างความเข้าใจในหมู่สมาชิกในกลุ่ม ให้มีความเห็นสอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่ม

จากความหมายของผู้นำที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปเป็นความรวมๆ ได้ว่า ผู้นำหมายถึง บุคคลที่เป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมของกลุ่ม สามารถนำกลุ่มไปในทิศทางที่ต้องการและเป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ระหว่างสมาชิกให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายด้วยดี

เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำได้แสดงบทบาทหน้าที่ จะโดยการใช้อำนาจหน้าที่หรืออิทธิพล สามารถโน้มน้าวชักจูง ชี้นำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงพฤติกรรมอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม ลักษณะที่ผู้นำแสดงออกมานั้นก็คือ ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของผู้นำ ไว้หลายลักษณะคล้ายๆ กัน ดังนี้

จุมพล นิมิพานิช (2547 : 3) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่ชักจูงให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจเพื่อให้เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้บรรลุผล

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544 : 31) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่ง ที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่น และให้การสนับสนุนบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

สมศักดิ์ ขาวลาภ (2544 : 15) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง ศิลปะและความสามารถในการนำและการจูงใจผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนให้ทำงานด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มและขององค์กร

สมัย จิตต์หมวด (2554 : 22) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งหรือผู้นำพยายามใช้กำลังสมอง กำลังกายและกำลังใจ เพื่อจูงใจหรือคลอใจ ให้ผู้ตามหรือกลุ่มกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นไปตามความประสงค์ของตนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการจูงใจหรือคลอใจนั้น จะต้องไม่เป็นการบังคับ ตลอดจนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ตามหรือกลุ่มด้วย

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการเป็นผู้นำ กระตุ้น สนับสนุน อำนวยภารกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้ตามหรือบุคคลอื่นๆ ปฏิบัติหน้าที่ในภาระงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการวัดได้หรือรู้สึกได้ต่อระดับพฤติกรรมดังกล่าว

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

2.1 ตามประวัติทางวิชาการนักคิดนักเขียนในกลุ่มประเทศตะวันตก ได้นำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำไว้หลายกลุ่มหลายทฤษฎี เช่น กลุ่มทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ (Situational leadership) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของสถานการณ์ที่มีต่อรูปแบบของภาวะผู้นำและในที่สุดได้เกิดทฤษฎีต่างๆ ขึ้น ดังนี้ (นิคซ์ สัมมาพันธ์. 2546 : 43-45)

2.1.1 ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของ Fiedler

2.1.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของ Hersey - Blanchard

2.1.3 ทฤษฎีภาวะผู้นำตามวิถีทาง - เป้าหมายของ Robert J. House

2.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำที่จะอธิบายความเป็นผู้นำของก้านัน ผู้ใหญ่บ้านได้ดีที่สุดน่าจะเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำตามวิถีทาง - เป้าหมายของโรเบิร์ต เจ เฮาส์ (Robert J. House) ซึ่งเสนอแนวคิดแบ่งพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 4 แบบ คือ (House and Mitchell. 1974 : 81-97 ; อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544 : 91-92)

2.2.1 ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (Directive leadership) เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้ทราบถึงความคาดหวัง การชี้แนะและการกำหนดทิศทาง การให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติตามกฎ ระเบียบแลกระบวนการ

2.2.1 ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จของงาน (Achievement-oriented leadership) เป็นพฤติกรรมที่กำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย แสวงหาวิธีปรับปรุงการปฏิบัติงาน เน้นความเป็นเลิศ แสดงความเชื่อมั่นว่าผู้ได้บังคับบัญชาจะปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานสูงได้

2.2.3 ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive leadership) เป็นพฤติกรรมที่แสดงความห่วงใยสวัสดิภาพของผู้ได้บังคับบัญชา สร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรในการทำงาน

2.2.4 ภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม (Participative Leadership) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งปรึกษาหารือกับผู้ได้บังคับบัญชา ใช้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ

ผู้ได้บังคับบัญชาประกอบในการตัดสินใจ ในทฤษฎีวิถีทาง – เป้าหมายนี้ ผู้นำจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังนั้น ผู้นำจึงต้องแสดงพฤติกรรมในแบบที่เหมาะสมกับสถานการณ์

2.3 ทฤษฎีวิถีทาง – เป้าหมาย มีหลักความเชื่อ 2 ประการ คือ (Follett, House and Kerr. 1976 : 254 ; อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2544 : 92-93)

2.3.1 ผู้ตามจะยอมรับและพอใจในพฤติกรรมผู้นำ ถ้าผู้ตามเห็นว่าพฤติกรรมนั้น ช่วยให้เกิดความพอใจในทันทีหรือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดความพอใจในอนาคต

2.3.2 พฤติกรรมผู้นำจะจูงใจการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา เมื่อ

1) สนองความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชาเมื่อทำงานมี

ประสิทธิผล

2) เป็นสิ่งแนะนำ สนับสนุน ให้รางวัลแก่ผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งจำเป็นต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน ดังนั้นพฤติกรรมผู้นำจะมีประสิทธิผลเมื่อพฤติกรรมนั้น ช่วยให้ผู้ได้บังคับบัญชา มีความพอใจและช่วยในการปฏิบัติงาน พฤติกรรมผู้นำจึงเป็นเครื่องกรุยทาง (วิถี) ไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา

2.4 ลักษณะผู้นำตามแนวทางตะวันตก เมื่อเทียบกับลักษณะสังคมและพฤติกรรมของคนไทยแล้วอาจมีข้อแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีที่แตกต่างกัน อาจสรุปลักษณะความเป็นผู้นำในสังคมไทยได้ ดังนี้ (ลักษณะมา ฤชา. 2543 : 13)

2.4.1 ผู้นำต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสังคมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้นำต้องพัฒนาริเริ่มการทำงานในองค์กรให้รู้ดหน้า มิให้หยุดอยู่กับที่ มีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ย่อมเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จขององค์กร

2.4.2 ผู้นำในสังคมไทยควรมีวิจารณ์ญาณสูง ยอมรับหลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ ดังนั้นในการบริหารงานหรือการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ผู้นำต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและใช้กระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้องชอบธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

2.4.3 ผู้นำในสังคมไทยยังนิยมใช้หลักเมตตาคารมอันได้แก่ การอะลุ้มอล่วยต่อกัน ซึ่งหากพิจารณาโดยละเอียดแล้ว นอกจากจะเป็นการกระทำที่ขาดหลักการแล้วอาจก่อให้เกิดผลเสียขึ้นกับองค์กรในภายหลัง

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับตำบล หมู่บ้าน และจะต้องเป็นบุคคลที่มีพื้นฐานทางครอบครัว สังคมที่ดีตลอดจนมีประสบการณ์ และประสบผลสำเร็จมาก่อน เพราะบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะต้องมีความผูกพันกับประชาชนและพื้นที่ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไว้ว่า จะต้องมิชื่อและมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านมาไม่น้อยกว่า 2 ปี เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความผูกพันกับพื้นที่ เป็นที่ยอมรับของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน อย่างแท้จริง

พระราชบัญญัติ ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และ การปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

1. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมและกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับ ซึ่งถือได้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ที่กว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย สามารถ จำแนกออกได้เป็น 8 หมวด ดังนี้ (กรมการปกครอง. 2554 : 47 – 54)

1.1 การใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร

ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน นั้น ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากราษฎรให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร นอกจากนั้นในฐานะที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องที่รู้จักคุ้นเคยกับสภาพท้องที่และรู้ความต้องการ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนแก่ราษฎรและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่นในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎร อำนาจหน้าที่ในการปกครองราษฎร ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดาราษฎรที่อยู่ในเขต หมู่บ้าน (มาตรา 10)

1.1.2 ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และ
เป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน มีหน้าที่และอำนาจในการปกครองและรักษาความ
สงบเรียบร้อยของราษฎร ดังนี้ (มาตรา 27)

- 1) อำนาจความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและ
ความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน (มาตรา 27 ข้อ 1)
- 2) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน
รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น (มาตรา 27 ข้อ 2)
- 3) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการ
ติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(มาตรา 27 ข้อ 3)
- 4) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน และความต้องการที่จำเป็น
ของราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่
เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ (มาตรา 27 ข้อ 4)
- 5) ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ
หน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(มาตรา 27 ข้อ 5)
- 6) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย
หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทาง
ราชการได้แนะนำ (มาตรา 27 ข้อ 6)

1.1.3 ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน
ของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด
หรือนายอำเภอมอบหมาย (มาตรา 27 ข้อ 11)

1.1.4 นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าวโดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ
กำนัน ให้กำนันมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย (มาตรา 34 ทวิ)

1.2 การรายงานต่อทางราชการ

ในการดูแลรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน
ตลอดจนการป้องกันและระงับเหตุร้าย การรายงานเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในตำบล
หมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นคุณหรือโทษแก่ชุมชน ประชาชนหรือต่อประเทศชาติ ให้ทางราชการ
ทราบ เป็นหน้าที่สำคัญของผู้ใหญ่บ้านในฐานะเป็นผู้ปกครองดูแลรับผิดชอบเขตปกครอง

นั้น ๆ เพื่อจะได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดเหตุฉุกเฉิน
หรือเป็นการปราบปรามเหตุร้ายนั้นได้โดยเด็ดขาดรวดเร็ว การรายงานต่อทางราชการจะ
ประกอบด้วย

1.2.1 ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้าน ซึ่งจะต้องขอความป้องกันจาก
รัฐบาล เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจำความแจ้งต่อพนักงานปกครองตั้งแต่กำนัน
นายอำเภอ เป็นต้นขึ้นไปโดยลำดับ (มาตรา 27 ข้อ 2)

1.2.2 ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันเกิดขึ้นในหมู่บ้าน
ของตนหรือลูกบ้านของตนซึ่งอาจจะเป็นคุณหรือโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดี แก่ประชาชน
ในที่นั้นก็ดี ให้รีบนำความแจ้งต่อกำนันนายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 5)

1.2.3 ปฏิบัติการตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการ และรายงาน
เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ให้กำนันทราบ เพื่อให้กำนันรายงานต่อคณะกรรมการอำเภอ
(มาตรา 27 ข้อ 18)

1.2.4 ถ้ากำนันรู้เห็นเหตุทุกข์ร้อนของราษฎร หรือการแปลกประหลาด
เกิดขึ้นในตำบลต้องรีบรายงานต่อคณะกรรมการอำเภอให้ทราบ (มาตรา 36)

1.2.5 ในการที่จะทำรายงานประจำ หรือรายงานจรอย่างใด ๆ ขึ้นต่อ
กรรมการอำเภอ กำนันจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลในตำบลนั้น พร้อม
กับตรวจสอบก่อนและจะให้ลงชื่อเป็นพยานในรายงานก็ได้ (มาตรา 58)

1.3 การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร

การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร หรือการประชุมอบรมชี้แจง
ข่าวสารแก่ราษฎร เป็นสิ่งสำคัญทางการปกครอง เนื่องจากการทำความเข้าใจร่วมกันเป็น
พื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคถือว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
เป็นตัวกลางระหว่างราชการและประชาชน ในการที่จะนำข้อมูลข่าวสารทางราชการไปแจ้ง
ให้แก่ราษฎรได้ทราบ และขณะเดียวกันก็นำความต้องการของราษฎรไปแจ้งแก่ทางราชการ
ทราบ หน้าที่ตามข้อนี้ ได้แก่

1.3.1 จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำ
อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง (มาตรา 27 ข้อ 9)

1.3.2 ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่
ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมรายงานต่อนายอำเภอ (มาตรา 27 ข้อ 10)

1.3.3 ในเวลาที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอมีหมายให้ประกาศข้อ
ราชการอันใดแก่ราษฎร กำหนดจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านพร้อมกับชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจข้อ
ราชการอันนั้น แล้วให้รับข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎรอีกชั้นหนึ่งก็ได้ (มาตรา 59)

1.4 การจัดทำทะเบียน

การจัดทำทะเบียนในท้องที่ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญด้านการปกครองที่
จะต้องจัดทำเพื่อให้ได้ทราบเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือปรากฏการณ์ต่างๆ
ภายในเขตปกครองอันเกี่ยวกับจำนวนประชากร จำนวนครอบครัว จำนวนสัตว์พาหนะ และ
ลักษณะพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ ข้อมูลรายละเอียดดังกล่าว นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่การ
ปกครองและงานในหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังจะสามารถประสานงานกับทาง
ราชการเมื่อเกิดเหตุ และชี้แนะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่ให้ทางราชการทราบ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญในเชิงสถิติ ข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาด้านต่างๆ ของ
ทางราชการและตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ได้กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียนดังนี้

1.4.1 เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านและ
คอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ (มาตรา 27 ข้อ 4)

1.4.2 ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัย เป็น
หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเป็นว่าไม่ได้มา
โดยสุจริตให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนัน นายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 6)

1.4.3 ให้กำนันดูแลคนเดินทาง ซึ่ง ไม่มีเหตุสมควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้าย
ให้ได้มีที่พักตามสมควร (มาตรา 38)

1.4.4 ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทาง หรือขาดแคลน
พาหนะ เสบียงอาหารลงในระหว่างทางและจะต้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำหนดต้อง
ช่วยจัดหาให้ตามที่ทำได้ ถ้าหากว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาจ้างเพียงใด ให้
กำนันเรียกเอาแก่ผู้เดินทางนั้น (มาตรา 39)

1.4.5 กำหนดต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีของรัฐบาลใน
ตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 41)

1.4.6 เมื่อผู้ใหญ่บ้านนำคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวตำบลมาส่ง
กำนันตามความในมาตรา 27 ข้อ 6 ให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้านเมื่อเห็นสมควรจะขับ
ไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องที่ตำบลนั้นก็ได้ (มาตรา 53)

1.4.7 ในการที่จะสำรวจสำมะโนครัวและจดทะเบียนบัญชีต่างๆ เพื่อประโยชน์ในราชการ เช่น การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและบัญชีไร่นาและสิ่งของ ต้องพิกัดภาษีอากรในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกัน ตรวจสอบบัญชีให้ถูกต้อง และให้ลงชื่อพร้อมกันเป็นพยานในบัญชีที่จะยื่นต่อเจ้าพนักงานก็ได้ (มาตรา 57)

1.5 กิจการสาธารณประโยชน์

ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ได้รับเลือกจากรายการในตำบล หมู่บ้านนั้นมีอำนาจปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร เป็นหน้าที่โดยตรงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้ขึ้นเคยกกับสภาพท้องที่จะต้องรู้ความต้องการและปัญหาของท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนแก่ราษฎร และปฏิบัติตามการตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณประโยชน์ ดังนี้

1.5.1 ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดีหรือไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใดๆ ในตำบล หมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ หรือมีผู้ร้ายแต่ที่อื่นๆ มาวิวาห์ในหมู่บ้าน ตำบลนั้นก็ดี เป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายเอาของกลางคืนหรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควรโดยเต็มกำลัง (มาตรา 37)

1.5.2 ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรัจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาได้ตามและว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 27 ข้อ 8)

1.5.3 กำนันต้องร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในตำบลนั้น (มาตรา 40)

1.5.4 ถ้าลูกบ้านผู้ใดไปตั้งทับกระท่อม หรือโรงเรือนในที่เปลี่ยวในตำบลนั้น ซึ่งน่ากลัวจะเป็นอันตรายด้วยโจรผู้ร้าย หรือน่าสงสัยว่าจะเป็นสำนักโจรผู้ร้ายการอย่างนี้ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อเห็นเป็นการสมควร

และจะบังคับให้ลูกบ้านคนนั้นย้ายเข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้านก็ได้และให้นำความแจ้งต่อกรมการ
อำเภอ (มาตรา 54)

1.5.5 ในเวลาอันใดจะมีอันตรายแก่การทำมาหากินของลูกบ้านในตำบล
นั้น เช่น โรคภัยไข้เจ็บติดต่อเกิดขึ้น หรือน้ำมากหรือน้ำน้อยเกินไป เป็นต้น ให้กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลปรึกษาหารือกันในการที่จะป้องกันแก้ไขเยียวยาอันตราย
ด้วยอาการที่แนะนำลูกบ้านให้ทำอะไรหรือลงแรงช่วยกันได้ประการใด กำนันมีอำนาจที่
จะบังคับการนั้นก็ได้ ถ้าเป็นการเหลือกำลังให้ร้องเรียนต่อกรมการอำเภอและผู้ว่าราชการ
เมืองขอคำสั่งรัฐบาลช่วย (มาตรา 56)

1.5.6 ในเวลาใดมีการนัดฤดูภัย หรือประชุมชนเป็นการใหญ่ในตำบล
นั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลพร้อมกันมาช่วยพิทักษ์รักษาความ
เรียบร้อยในที่อันนั้น ถ้าแลเป็นการจำเป็นแล้วจะขอแรงราษฎรช่วยก็ได้ (มาตรา 60)

1.6 การป้องกันโรคติดต่อ

การรักษาสุขภาพอนามัยของราษฎรนับเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของ
การรักษาความสงบเรียบร้อย เพราะสุขภาพของราษฎรย่อมเป็นรากฐานและบ่อเกิดแห่ง
ความสุขสมบูรณ์ของราษฎรทั้งมวลและเมื่อราษฎรมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ก็จะเป็น
กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการผลิตและการสร้างสรรค์
สิ่งที่ดีงามทางสังคม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล มีหน้าที่ในการป้องกันโรค
ดังนี้

1.6.1 จัดการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด ซึ่งเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้น
ในหมู่บ้าน เพื่อมิให้ลุกลามต่อไป (มาตรา 27 ข้อ 15)

1.6.2 แพทย์ประจำตำบล มีหน้าที่ดังกล่าวต่อไปนี้ (มาตรา 48)

1) ช่วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คิดอ่านและจัดการรักษาความสงบ
เรียบร้อยในตำบล ดังกล่าวไว้ในมาตรา 36 และ 52 แห่งพระราชบัญญัตินี้

2) คอยสังเกต ตรวจตราความเจ็บไข้ที่เกิดขึ้นแก่ราษฎรในตำบลนั้น
และตำบลที่ใกล้เคียง ถ้าเกิดโรคร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรคก็ตี กามโรคก็ตี ไข้ทรพิษก็ตี ต้อง
คิดป้องกันด้วย แนะนำกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ส่งราษฎรให้จัดการป้องกันโรค เช่น ทำความ
สะอาด เป็นต้น และแพทย์ประจำตำบลต้องเที่ยวตรวจตราชี้แจงแก่ราษฎรด้วย

3) การป้องกันโรคภัยในตำบลนั้น เช่น ปลูกผี ป้องกันไข้ทรพิษก็ตี
ที่จะมียาแก้โรคสำหรับตำบลก็ตี ดูแลอย่าให้ตำบลนั้นมีสิ่งโสโครกอันเป็นเชื้อโรคก็ตี

การเหล่านี้อยู่ในหน้าที่แพทย์ประจำตำบล ฯ จะต้องคิดอ่านกับแพทย์ประจำเมือง และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลนั้นให้สำเร็จตลอดไป

4) ถ้าโรคร้ายกาจ เช่น อหิวาตกโรค โรคระบาดปศุสัตว์เกิดขึ้นใน ตำบลนั้น แพทย์ประจำตำบลต้องรีบรายงาน ไปยังกรมการอำเภอให้ทราบ โดยทันที และ ต่อไปเนื่อง ๆ จนกว่าจะสงบโรค

1.7 การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เกี่ยวกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ดังนี้

1.7.1 จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และถูกต้องด้วยสัญลักษณ์

(มาตรา 27 ข้อ 16)

1.7.2 ถ้าราษฎรคนใดทิ้งให้บ้านเรือนชำรุดรุงรัง หรือปล่อยให้โสโครก โสมม อาจจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้อยู่ในท้องถิ่นนั้น หรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียง หรือผู้ที่ไปมา หรือให้เกิดอหิวาต์ หรือโรคภัย ให้ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลปรึกษากัน ถ้าเห็นควร จะบังคับให้ผู้ที่อยู่นั้นแก้ไขเสียให้ดีก็บังคับได้ ถ้าผู้นั้นไม่ทำตามบังคับ ก็ให้กำนันนำความ ร้องเรียนต่อกรมการอำเภอ (มาตรา 55)

1.8 การที่เกี่ยวข้องด้วยความอาญา

การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในทางคดี เป็นการปฏิบัติการต่อเนื่อง เพื่อการปราบปรามผู้กระทำความผิดทางอาญา อันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อย ของประชาชน เพราะถึงแม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติโทษหนักเพียงใด หรือเจ้าหน้าที่ฝ่าย ปกครองมีสมรรถภาพได้อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจป้องกันการกระทำความผิดมิให้เกิดขึ้นได้ทุกกรณี เนื่องจากการกระทำความผิดนั้นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม หรือเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากสังคมอยู่ เสมอ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนี้พอเพียงที่จะ สามารถทำหน้าที่ทั้งป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดได้

กฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่นที่ได้กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้วยความอาญา ดังนี้

1.8.1 ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่และอำนาจในการเกี่ยวข้องด้วยความอาญา ดังต่อไปนี้ (มาตรา 28)

1) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้ เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

2) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ

3) เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีอยู่ที่ดี หรือสิ่งของที่สงสัยว่าได้มาโดยการกระทำความผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับสิ่งของนั้นไว้ และรีบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

4) เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังจะกระทำความผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้และรีบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

5) ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจับผู้นั้นและรีบส่งต่อกำนันหรือกรรมการอำเภอตามสมควร

6) เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

1.8.2 กำนันมีอำนาจหน้าที่ในการที่เกี่ยวกับความอาญา ดังนี้ (มาตรา 35)

1) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในตำบลของตน ต้องแจ้งความต่อกรรมการอำเภอให้ทราบ

2) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในตำบลที่ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลนั้นให้ทราบ

3) เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังจะกระทำความผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้ และรีบนำส่งต่อกรรมการอำเภอ

4) ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในตำบลนั้น เป็นหน้าที่ของกำนันที่จะจับผู้นั้น และรีบส่งกรรมการอำเภอตามสมควร

5) เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้น หรือให้ยึด หรือกำนันต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

6) ถ้ามีผู้มาขออายัดตัวคนหรือสิ่งของก็ดี หรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำหมายตราสิน หรือมีผู้จะขอทำการชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนฟังข้อความแล้วรีบนำตัวผู้ขอและผู้ต้องอายัด และทรัพย์สินสิ่งของบรรดาที่จะพาไปด้วยนั้น ไปยังกรรมการอำเภอ ถ้าสิ่งของอย่างใดจะพาไปไม่ได้ ก็ให้กำนันชันสูตรให้รู้เห็น แล้วนำความไปแจ้งต่อกรรมการอำเภอในขณะนั้น

1.8.3 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (มาตรา 28 ทวิ)

1) ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของ
ผู้ใหญ่บ้าน เท่าที่ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้านให้กระทำ

2) เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านในกิจการที่
ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่

1.8.4 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1) ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

2) ถ้ารู้เห็นหรือทราบว่าจะเกิดเหตุอันใดเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นใน

หมู่บ้านเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้าน

ถ้าเหตุการณ์ตามวรรคหนึ่งเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียง

ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านท้องถิ่นนั้น และรายงานให้ผู้ใหญ่บ้านของตนทราบ

3) ถ้ามีคนจรเข้ามาในหมู่บ้านและสงสัยว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้นำ

ตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

4) เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในหมู่บ้านต้องระงับเหตุ ปรามปราม ติดตาม

จับผู้ร้าย โดยเต็มกำลัง

5) เมื่อตรวจพบหรือตามจับได้สิ่งของใดที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้

ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือ ได้มาโดยการกระทำความผิด ให้รีบนำส่งผู้ใหญ่บ้าน

6) เมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าผู้ใด ได้กระทำความผิด และกำลังจะ

หลบหนีให้ควบคุมตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

7) ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้านซึ่งสั่งการ โดยชอบด้วยกฎหมาย

ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ฝ่ายรักษาความสงบใช้อาวุธปืนของทางราชการได้ การเก็บรักษาและใช้อาวุธปืนให้เป็นไป

ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย (มาตรา 28 จัตวา)

2. หน้าที่ตามระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการปกครองท้องถิ่น

อำนาจหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกรมการปกครอง (2554 :

55 - 70) ได้แก่

2.1 ทะเบียนราษฎร

ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และระเบียบสำนักงานกลาง

ทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง กรณีมีคนเกิด คนตายหรือย้ายที่อยู่ เมื่อได้รับเรื่องจากรายการแล้ว ต้องส่งต่อนายทะเบียน ณ สำนักทะเบียนอำเภอ ที่ว่าการอำเภอ ซึ่งมีรายการปฏิบัติ ดังนี้

2.1.1 แจ้งเกิด แบ่งเป็น คนเกิดในบ้านและคนเกิดนอกบ้าน คนเกิดในบ้าน เข้าบ้านหรือบิดาหรือมารดาต้องแจ้งการเกิดภายใน 15 วัน นับแต่วันที่เกิด คนเกิดนอกบ้าน เช่น เกิดในรถยนต์ เรือโดยสารหรือบนทางสาธารณะ เป็นต้น บิดาหรือมารดาต้องแจ้งเกิดภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่เกิด หากจำเป็นไม่อาจแจ้งภายในกำหนดดังกล่าว ให้แจ้งภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่สามารแจ้งได้

ให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำหมู่บ้าน ออกใบรับรองการแจ้งเกิด (ท.ร.1) ตอนหน้าก่อนท้ายพร้อมเรียกสำเนาทะเบียนบ้าน(ท.ร.14) ฉบับเจ้าบ้าน และใบรับรองการเกิด (ถ้ามี) ส่งนายทะเบียนอำเภอ เพื่อออกสูติบัตร (ท.ร. 13) และเพิ่มรายการคนเกิดในสำเนาทะเบียนบ้านของผู้แจ้ง กรณีถิ่นที่อยู่ในเขตสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

กรณีเด็กเกิดใหม่ถูกทอดทิ้ง และมีชีวิตอยู่ ผู้พบจะต้องนำไปส่งและแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ที่ได้รับตัวไว้แล้วให้แจ้งกรณีการเกิดต่อนายทะเบียนหรือตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์แห่งท้องที่ที่ตนพบ โดยเร็ว ผู้ไม่แจ้งอาจมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท (ม. 19)

2.1.2 แจ้งเกิดเกินกำหนด ผู้มีหน้าที่แจ้งการเกิดเกินกำหนดเวลาต้องไปยื่นคำร้องขอแจ้งเกิดเกินกำหนดเวลาต่อนายทะเบียน นายทะเบียนจะทำการเปรียบเทียบความผิดแล้วสอบสวนพยานหลักฐาน อันได้แก่ พยานเอกสารและพยานบุคคล เพื่อพิจารณาออกสูติบัตรต่อไป (รายละเอียดการแจ้งเกินกำหนดให้ติดต่อฝ่ายทะเบียนราษฎรของอำเภอกิ่งอำเภอ หรือเทศบาล)

2.1.3 แจ้งตาย แบ่งเป็นคนตายในบ้านและคนตายนอกบ้าน คนตายในบ้าน เข้าบ้านหรือผู้พบคนตายกรณีไม่มีเจ้าบ้าน หรือผู้ได้รับมอบหมาย ต้องแจ้งการตายต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาตายหรือเวลาที่พบศพ ส่วนคนตายนอกบ้าน ให้นำบุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่ตายหรือพบศพภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย หรือพบศพ หรือแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้ ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อได้รับแจ้งให้ออกใบรับแจ้งการตาย (ท.ร.4 ตอน

หน้า) แก่ผู้แจ้ง แล้วส่งต่อนายทะเบียนที่สำนักทะเบียนอำเภอเพื่อออกใบมรณะบัตร (ท.ร.4,5) และแก้ไขรายการในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) กรณีมีชื่ออยู่ในสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

2.1.4 แจ้งย้ายที่อยู่ เมื่อมีการแจ้งย้ายที่อยู่ให้ดำเนินการ ดังนี้

การย้ายออก เข้าบ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายออก ต้องแจ้งย้ายบุคคลออกภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ผู้ย้ายออก เมื่อผู้ใหญ่บ้านในฐานะนายทะเบียนผู้รับแจ้งได้รับแจ้งการย้ายออกให้กรอกใบรับแจ้งการย้ายที่อยู่ (ท.ร. 6 ตอนหน้า) ส่งพร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน และบัตรประจำตัวประชาชนของผู้แจ้งไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

การย้ายเข้า เข้าบ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายเข้า ต้องแจ้งย้ายบุคคลเข้าภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ย้ายเข้าอยู่ในบ้าน โดยนำแจ้งย้ายที่อยู่ (ท.ร.6) ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ไปแจ้งย้ายต่อนายทะเบียนบ้านผู้รับแจ้ง ให้ผู้ใหญ่บ้านในฐานะนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำหมู่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่นายทะเบียนผู้รับแจ้งส่งหลักฐานการย้ายเข้า พร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน ไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

การแจ้งย้ายปลายทาง เป็นการแจ้งย้ายเข้าต่อนายทะเบียนบ้านแห่งท้องที่ที่ไปอยู่ใหม่ โดยไม่ต้องไปแจ้งการย้ายออกต่อนายทะเบียนท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ ในทะเบียน ผู้ย้ายที่อยู่จะต้องไปแจ้งย้ายต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่ตนไปอยู่ใหม่ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ย้ายออก โดยเสียค่าธรรมเนียมตามบัตรที่ราชการออกให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำหมู่บ้านต้องเรียกหนังสือยินยอมจากเจ้าบ้านที่เข้าไปอยู่ กรอกใบแจ้งการย้ายที่อยู่ ให้แก่ผู้แจ้งนำไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

การปลูกสร้างบ้านใหม่หรือรื้อถอน ให้แจ้งผู้ใหญ่บ้านในฐานะนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำหมู่บ้านภายใน 15 วันนับแต่วันปลูกสร้างหรือรื้อบ้านเสร็จ ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำหมู่บ้านออกใบรับแจ้งเกี่ยวกับบ้านแล้วไปดำเนินการต่อที่อำเภอ

2.1.5 ให้ถือยศจำรับรองบุคคล บุคคลใดขอเพิ่มชื่อในทะเบียน หรือขอ

แจ้งเกิดเกินกำหนดหรือขอแก้ไขรายการเอกสารทะเบียนราษฎร หรือการแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านกลาง กรณีที่ผู้แจ้งไม่มีเอกสารหลักฐาน ให้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนอำเภอ ท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งสำเนาเอกสารไปแสดงประกอบการพิจารณาอนุญาต และก่อนนายทะเบียนพิจารณาอนุญาตนายทะเบียนอำเภออาจให้ผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ที่ผู้ยื่นคำร้องมีถิ่นที่อยู่ ให้ถือยศจำเกี่ยวกับบุคคลดังกล่าวประกอบการอนุญาตในฐานะพยาน

2.2 บัตรประจำตัวประชาชน

ตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน

2.2.1 แจ้งให้ราษฎรผู้มีสัญชาติไทยที่มีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ ไปยื่นคำขอ

มีบัตรประจำตัวประชาชน (บ.ป.1) ณ ที่ว่าการอำเภอ ภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ โดยยื่นคำขอนำบัตรนำหลักฐานสำเนาทะเบียนบ้าน (ท.ร. 14) ฉบับเจ้าบ้านและสูติบัตรไปด้วย

อนึ่ง บัตรประจำตัวประชาชน เป็นเอกสารแสดงตนของบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น จึงควรช่วยเหลืออำเภอดำเนินการตรวจสอบเบื้องต้น ดังนี้

1) ตรวจสอบว่ามีสัญชาติไทยหรือไม่ โดยพิจารณา

1.1) มีบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือ

นอกประเทศไทย

1.2) เกิดในประเทศไทย

2) กรณีที่เป็นบุคคลที่ย้ายมาจากที่อื่น ให้สอบถามเพื่อบ้านของผู้นั้น

เกี่ยวกับพื้นเพเดิมให้แจ้งชัด โดยอาศัยอำนาจตามความมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ

ลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช 2457

3) กรณีที่ตรวจสอบเบื้องต้นตามข้อ 1 และข้อ 2 แล้วยังสงสัยว่า

อาจจะไม่มีสัญชาติไทย ให้ขอติดต่อกองสถานีตำรวจภูธรอำเภอ ขอตรวจสอบทะเบียนคนต่าง

ต่าง หรือขอหลักฐานการแปลงสัญชาติหรือการได้สัญชาติไทย

4) ปรีกษาหรือขอคำแนะนำเพิ่มเติมจากนายอำเภอ ปลัดอำเภอ

บัตรประจำตัวประชาชนมีอายุการใช้ 6 ปี นับตั้งแต่วันที่ออกบัตร

ส่วนใบรับ (บ.ป.2 สีเหลือง) หรือใบแทนใบรับคำขอมีบัตรประจำตัวประชาชน (สีชมพู) ให้

ใช้ได้เสมือนบัตรประจำตัวประชาชน โดยมีอายุการใช้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในใบรับ

กรณีบัตรเดิมหมดอายุ (ขอต่อบัตร) บัตรเดิมสูญหายหรือถูกทำลาย

หรือชำรุด หรือมีการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล ให้ทำบัตรใหม่ภายใน 60 วัน และกรณีขอเพิ่มชื่อ

ในทะเบียนบ้านเนื่องจากตกสำรวจ หรือแจ้งเกิดเกินกำหนดเวลา ให้ทำบัตรภายใน 60 วัน นับ

แต่วันที่เพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน

2.2.2 นำบัตรประจำตัวประชาชนจากอำเภอ ไปมอบให้ผู้ยื่นคำขอทำบัตร

พร้อมทั้งนำใบรับ (บ.ป.2 – สีเหลือง) หรือใบแทนใบรับ (สีชมพู) ส่งคืนอำเภอ หากพื้น

กำหนด 90 วัน แล้วไม่สามารถมอบบัตรได้ ให้ส่งบัตรที่เหลือ พร้อมบัญชีส่งคืนอำเภอ หรือ
กิ่งอำเภอ และแนะนำให้เจ้าของบัตร ไปปรับด้วยตนเองที่อำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

2.2.3 เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตร เฉพาะด้านตรวจที่ตั้งขึ้น โดยชอบด้วย

กฎหมาย ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 452/2542 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 (ปกติ
ปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานฝ่ายปกครอง)

2.3 ทะเบียนครอบครัว

ตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว ทะเบียนครอบครัว มี 7
ประเภท ดังนี้

2.3.1 ทะเบียนสมรส

2.3.2 ทะเบียนหย่า

2.3.3 ทะเบียนรับรองบุตร

2.3.4 ทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

2.3.5 ทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม

2.3.6 ทะเบียนบันทึกฐานะภรรยา

2.3.7 ทะเบียนบันทึกฐานะแห่งครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านอาจจะต้องเป็น

พยานบุคคลรับรองบุคคลที่ประสงค์จะขอจดทะเบียนเหล่านี้โดยแนะนำให้ไปติดต่อที่อำเภอ

ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในฐานะพยานกรณียื่นคำร้องขอจดทะเบียน

สมรสต่อกำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิงฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่าย มีถิ่นที่อยู่ ถ้าท้องที่ใดผู้ว่า

ราชการจังหวัดเห็นสมควรจะประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ยอมให้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกำนันได้

กำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิง ฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ มีอำนาจ

หน้าที่รับจดทะเบียนสมรสแก่ชายหญิงนั้น ถ้าท้องที่ใดผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรจะ

ประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยให้ชายหญิงยื่นคำร้องพร้อม

พยาน 2 คน พยานคนหนึ่งต้องเป็นพนักงานปกครอง ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านขึ้นไป

หรือตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือหัวหน้าสถานีตำรวจ หรือผู้แทนราษฎร

เทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด หรือนายควม

กำนันมีอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องขอจดทะเบียนสมรสด้วยวาจา หรือ

ด้วยกิริยาจากชายหญิงที่ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย ซึ่งนายทะเบียนไม่สามารถจะไปจด

ทะเบียนสมรสให้ได้ และผู้ใกล้ความตายจะทำคำร้องตามแบบก็ไม่ได้ ให้กำนันที่ได้รับคำ

ร้องขอจดทะเบียนพร้อมด้วยชายหรือหญิงที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ถ้าหากมี ไปแสดงตนต่อนายทะเบียน โดยมีชั๊กซ่า เพื่อให้ถือยศำแสดงพฤติกรรมแห่งการร้องขอแล้วจดทะเบียนสมรส

2.4 ทะเบียนสัตว์พาหนะ

ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ (พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 และระเบียบการสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482) ช้าง ม้า โคน กระบือ ล่อ ลา เป็นสัตว์พาหนะ ซึ่งต้องจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ ภายใต้งื่อนไข ดังนี้

2.4.1 ช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8

2.4.2 สัตว์อื่นนอกจากโคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6

2.4.3 สัตว์ที่ได้ใช้จับขี่ ลากเงิน หรือใช้งานแล้ว

2.4.4 สัตว์ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อจะนำออกนอกราชอาณาจักร

2.4.5 โคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6 เมื่อจะทำการ โอนกรรมสิทธิ์ เว้นแต่ใน

กรณีรับมรดก

ทั้งนี้ เจ้าของหรือตัวแทน พร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้าน หรือพยานในกรณีที่ไม่มีผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ใหญ่บ้าน ไปด้วยไม่ได้ มีหน้าที่ต้องนำสัตว์เหล่านี้ไปดำเนินการจดทะเบียนตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายเป็นกรณี ๆ ไป การจดทะเบียนต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดด้วย

อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับสัตว์พาหนะตามกฎหมายนี้ ดังนี้

- 1) เป็นพยานในการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณสัตว์พาหนะ เมื่อเจ้าของสัตว์หรือตัวแทนนำสัตว์ไปขอจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่
- 2) มีหน้าที่ช่วยเหลือกำนันในการดำเนินการเกี่ยวกับการทะเบียนสัตว์

พาหนะ

3) สำรองและจัดทำบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบส.พ.19)

4) จัดทำบัญชีสัตว์ประจำคอก ซึ่งยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (ส.พ.18) และ

บัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (ส.พ.19) และตรวจสอบแก้ไข

2.5 การรับราชการทหาร

2.5.1 ในเดือน กันยายน ของทุกปี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องนำประกาศของ นายอำเภอแจ้งไว้ให้ชายสัญชาติไทยที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 18 ไปลงบัญชีทหารกองเกิน ณ ที่ว่าการอำเภอท้องที่ (แผนกสถิติอำเภอ)

2.5.2 ในเดือน ตุลาคมของทุกปี ผู้ใหญ่บ้าน ต้องนำประกาศของ นายอำเภอไปแจ้งให้ทหารกองเกินที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 21 ในปีนั้น ไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียก ณ ที่ว่าการอำเภอท้องที่ (แผนกสถิติอำเภอ)

2.5.3 ประมาณเดือน เมษายน – พฤษภาคม ของทุกปี นำราษฎรไปแสดงตนเพื่อคัดเลือกทหาร ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือสถานที่ที่ทางราชการกำหนด

2.5.4 แนะนำทหารผู้ที่หลบหนีราชการทหารให้กลับกรมกอง

2.5.5 จับทหารกองเกินที่ไม่มารับหมายเรียก หรือขาดการตรวจเลือกส่ง

อำเภอ

2.5.6 ประกาศให้ทหารกองเกินหรือกองหนุนในคราวที่มีการระดมพล เพื่อฝึกวิชาทหารและทดลองความพร้อม

อนึ่ง ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์ช่วยราชการทหารทั้งในเวลาปกติ (เฉพาะการเกณฑ์เพื่อการฝึกราชการสนามที่จำต้องมีพลเรือนเข้าร่วม) และการเกณฑ์ในเวลาไม่ปกติ ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงครามหรือที่มีการประกาศ สถานการณ์ฉุกเฉิน และในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

2.6 การป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

ในกรณีฉุกเฉิน เมื่อสาธารณภัย ภัยทางอากาศ หรือการก่อวินาศกรรมเกิดขึ้น และยังไม่มีการป้องกันภัยให้ทันทั่วถึง ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเป็นเจ้าพนักงานป้องกันตามพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 (มาตรา 33) และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลผลกฎหมายอาญา (มาตรา 43) มีอำนาจเข้าจัดการใด ๆ และสั่งให้บุคคลใด ๆ เข้าช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น เพื่อขจัดภัยเช่นว่านั้น ไปพลางก่อนได้ จนกว่าผู้อำนวยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเขตท้องที่จะมาอำนวยการแทน แต่ไม่ใช่บังคับแก่เจ้าหน้าที่และทรัพย์สินของทางราชการทหาร

นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านต้องร่วมกับทางอำเภอรวบรวมกลุ่มประชาชนจัดตั้งอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของทางราชการตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2531

2.7 ตามประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.7.1 คดีความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ ได้แก่ การกระทำผิดอาญา ซึ่งผลของการกระทำผิดไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนทั่วไป แต่มีผลต่อผู้ถูกกระทำโดยเฉพาะ เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ล้อ โกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก นุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอันเกิดจากใช้เชือก ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา หลึงซึ่งมิใช่ภริยาตนโดยหญิงนั้นอายุเกินกว่าสิบห้าปีขึ้นไปรวมทั้งฐานกระทำอนาจารบุคคลอายุเกินกว่าสิบห้าปีขึ้นไป ทั้งนี้มิได้ต่อหน้าธารกำนัล ไม่เป็นเหตุให้ผู้กระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำแก่บุคคลตามที่กฎหมายระบุไว้ เป็นต้น ความผิดประเภทนี้กฎหมายจะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าความผิดที่มีลักษณะของการกระทำอย่างไร จะเป็นความผิดอันยอมความได้

คดีความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน อันได้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ สถานีตำรวจภูธร ในท้องที่เกิดเหตุให้เขตอำนาจนั้นๆ ในกำหนดอายุความ 3 เดือน หรือฟ้องร้องเป็นคดีด้วยตนเอง (หรือมอบอำนาจให้ทนายความ) ในกำหนดอายุความ 3 เดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด คู่กรณีสามารถตกลงยอมความกันได้ตลอดเวลาไม่ว่าอยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน หรือฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาล ผลของการยอมความมีผลทำให้คดีอาญาเป็นอันระงับไป จะนำมาฟ้องร้องอีกไม่ได้

2.7.2 คดีอาญาแผ่นดิน หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ ได้แก่ การกระทำความผิดอาญาซึ่งผลของการกระทำกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน อันได้แก่ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ เช่น ความผิดฐานกบฏ ความผิดต่อชีวิต เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ความผิดต่อร่างกาย เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ จิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน ความผิดเกี่ยวกับการเล่นการพนันโดยไม่ได้รับอนุญาต ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับป่าไม้ ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น

คดีอาญาแผ่นดิน คู่กรณีจะตกลงยอมความกันไม่ได้ ข้อตกลงไม่มีผลใช้บังคับ พนักงานสอบสวนยังสามารถดำเนินคดีเอาผิดกับผู้ต้องหาได้ ผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดิน อาจจะเป็นได้ทั้งรัฐและเอกชน ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้ดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหา หรือผู้เสียหายจะฟ้องคดีต่อศาลเองก็ได้

ผู้ใหญ่ว่านเมื่อทราบข่าวว่ามีกรกระทำผิดกฎหมาย หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน ต้องแจ้งความต่อกำนันให้ทราบ หรือถ้าเกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่ว่านนั้นให้ทราบ หรือเมื่อตรวจพบของกลางเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมาย ให้นำส่งกำนัน นอกจากนี้ผู้ใหญ่ว่านยังมีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำผิด หรือจัดการให้เป็นไปตามหมายจับ หรือหมายค้น (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา)

ผู้ใหญ่ว่าน เป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง เมื่อกระทำการตามอำนาจหน้าที่ ผู้ใดดูหมิ่นหรือต่อผู้ขัดขวางย่อมมีความผิดต่อเจ้าพนักงาน ทำให้ได้รับโทษหนักขึ้นกว่าความผิดต่อบุคคลธรรมดา

ขณะเดียวกัน ผู้ใหญ่ว่าน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำความผิด ย่อมมีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ทำให้รับโทษหนักขึ้น อันได้แก่ ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามกฎหมายอาญา เป็นต้น

2.8 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้ใหญ่ว่าน มีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนภายในเขตตำบลหรือหมู่บ้านที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 จึงเป็น “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

2.8.1 สืบสวนคดีอาญา

การสืบสวนคดีอาญา หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ผู้ใหญ่ว่านมีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญา ส่วนเขตอำนาจในการสืบสวนคดีอาญา กำนัน ผู้ใหญ่ว่านมีเขตอำนาจการสืบสวนคดีอาญาในเขตท้องที่ตำบลหรือหมู่บ้านของตน

วิธีการสืบสวนคดีอาญา ได้แก่ การออกไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นเพื่อหาข้อเท็จจริง เหตุการณ์ พยาน หลักฐาน ของกลาง ตลอดจนตรวจค้นรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีนั้น

2.8.2 การสอบสวน

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์

ความคิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ผู้ใหญ่บ้านไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา แต่หาก ราษฎรในตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดและไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว อาจแนะนำราษฎรให้ทราบว่าคุณคัดค้านกล่าวอ้างร้องขอความเป็นธรรมต่อผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจควบคุมการสอบสวนเนื่องจากเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

1) มีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด ร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

2) ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ เห็นเป็นการสมควรจากเหตุดังกล่าว ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ มีอำนาจเรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวน (ในจังหวัดหรืออำเภอแล้วแต่กรณี) มาชี้แจงให้คำแนะนำให้ดำเนินการ หรือเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการชี้แจงก็ได้

ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวจะไม่ได้ผล ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ มีอำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน โดยเรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณา และสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือจะสั่งให้เปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน หรือให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการสอบสวนคดีเรื่องนั้นด้วยก็ได้ (ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2523 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2523 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2525 (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2536 (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2537 และ(ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2538

2.8.3 จับผู้กระทำความผิด

ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ทำการจับกุมผู้กระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นหรืออ้าง หรือเชื่อว่าเกิดขึ้นภายในเขตท้องที่ของตน นอกจากกรณีที่ได้ทำการติดตามจับโจรผู้ร้ายไปในระหว่างเขตท้องที่ติดต่อกัน

การจับผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) เมื่อมีหมายจับ

2) เมื่อบุคคลนั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า เช่น เห็นนาย ก. กำลังตีศรีษะนาย ข. อยู่ใกล้ ๆ จะกระทำความผิด โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถใช้ในการกระทำความผิด เช่น พบนาย ก. กำลังเอาสว่านเจาะประตูบ้านของผู้อื่น เมื่อเจ้าของบ้านไม่อยู่เพื่อลักทรัพย์ เป็นต้น

3) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ที่ได้กระทำความผิดมาแล้ว และจะหลบหนี เช่น เห็นนาย ก. ถือมีดเป็นอันเลือดวิ่งหนีออกจากบ้านผู้อื่น เป็นต้น

4) เมื่อมีผู้ขอให้จับ โดยแจ้งว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด และแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

5) เจ้าพนักงานขอให้ช่วย

2.8.4 วิธีการจับ

ให้แจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับว่า เขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังสถานีตำรวจ หรือที่ว่าการอำเภอ แต่ถ้าจำเป็น ให้จับตัวไป หากบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น และนำตัวผู้หนึ่งและนำตัวผู้ถูกจับไปยังสถานีตำรวจ หรือที่ว่าการอำเภอโดยทันที (คำว่า โดยทันทีในที่นี้ หมายถึง สามารถทำได้ แต่ถ้าทำไม่ได้ เช่น จับผู้ต้องหาได้ในเวลาตีคืนแล้ว และสถานที่อยู่ห่างไกลจากสถานีตำรวจ หรือที่ว่าการอำเภอ และหาพาหนะไม่ได้ ถ้านำตัวส่งในตอนเช้า ดังนี้ก็เรียกได้โดยทันที)

ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านได้จับกุมผู้กระทำความผิดอาญา สมควรที่จะต้องบันทึกการจับกุมผู้ต้องหาไว้เป็นหลักฐาน เพื่อป้องกันการถูกฟ้องร้องจากผู้ต้องหาอันจะเป็นประโยชน์ในการสอบสวน และเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาของศาลต่อไป การทำบันทึกการจับกุมต้องรีบทำ ณ ที่เกิดเหตุในเวลานั้นอำนาจค้น (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92) ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ ดังนี้

2.8.5 การค้น

การค้นในที่รโหฐาน

1) เมื่อมีหมายค้น

2) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน

3) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้า กำลังกระทำลงในที่รโหฐาน เช่น เห็น

มีการเล่นการพนันในบ้านหลังหนึ่ง เป็นต้น

4) เมื่อบุคคลที่ได้กระทำผิดซึ่งหน้า ขณะถูกไล่จับหนีไป หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้เข้าซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น เช่น นาย ก. แทางผู้อื่นได้รับบาดเจ็บวิ่งหนีเข้าไปในบ้านหลังหนึ่ง เป็นต้น

5) เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่า สิ่งของที่ได้มาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน เช่น ทราบข่าวว่าที่เก็บสินค้าของ นาย ก. มีอาวุธปืนผิดกฎหมายเก็บไว้เพื่อจำหน่ายและจะส่งมอบของกันภายในวันนั้น เช่นนี้หากจะรอเอาหมายค้นมา สิ่งของดังกล่าวอาจถูกโยกย้ายเสียก่อนที่จะสามารถค้นที่เก็บสินค้านั้นได้

การค้นในที่สาธารณะสถาน (อัน ได้แก่ การค้นบุคคลในบริเวณวัด โรงเรียน หรือขณะขับรถยนต์ หรือโดยสารรถไฟ) จะค้นได้ต่อเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด เช่น มีผู้แจ้งว่า นาย ก. มียาเสพติดให้โทษติดตัวเพื่อจำหน่าย เมื่อพบ นาย ก. ขณะยืนคุยอยู่กับผู้อื่นในบริเวณวัด เช่นนี้ถือว่ามีเหตุเพียงพอที่จะค้น นาย ก. ได้

อำนาจหน้าที่จัดการให้เป็นไปตามหมายอาญา ซึ่งได้มอบหรือส่งมาให้จัดการภายในอำนาจอันได้แก่ หมายจับ หรือหมายค้น ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน มักจะปฏิบัติร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจ

2.9 กฎหมายว่าด้วยการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ในห้องที่มีการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เป็นคณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประจำตำบล (คชก.ตำบล) โดยตำแหน่ง มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

2.9.1 กำหนดอัตราค่าเช่าชั้นสูงของแต่ละท้องที่

2.9.2 พิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าเช่า การชำระ

ค่าเช่า ระยะเวลาของการเช่า ตลอดจนข้อพิพาทอื่น หรือค่าเสียหายอันเกิดจากการเช่า ตามคำร้องขอของผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า และมีคำสั่งใดๆ ให้ผู้เช่าหรือผู้ให้เช่าปฏิบัติหรือมิให้ปฏิบัติการใด ๆ เพื่อให้เกิดผลตามคำวินิจฉัย

2.9.3 กฎหมายกำหนดให้ คชก. เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาที่อำนาจเรียกผู้เช่า ผู้ให้เช่า หรือผู้ซึ่งเกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือชี้แจง หรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวกับการเช่ามาประกอบการพิจารณาได้ นอกจากนี้มีอำนาจเข้าไปในที่ดินหรือ

ที่เช่า หรือที่เก็บผลผลิตของผู้เช่า ผู้ให้เช่า หรือผู้ซึ่งเกี่ยวข้องในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเช่าได้

การช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจน ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 222/2526

ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2526 แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน (กชก.)

โดยกำนัน (ตำบลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาหรือที่ดินพิพาทตั้งอยู่) เป็นอนุกรรมการส่วนอำเภอ (อชก. ส่วนอำเภอ) ที่ทำการปกครองอำเภอเป็นเจ้าของเรื่อง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาช่วยเหลือ

เกษตรกรและผู้ยากจนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเกี่ยวกับหนี้สินที่ดินทำกินและคดีความต่าง ๆ โดยสำนักงานกลางช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน สำนักนายกรัฐมนตรีร่วมกับ

สำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและประโยชน์ของประชาชน (สคช.) กรมอัยการ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ

2.10 กฎหมายว่าด้วยป่าไม้

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัด ไม้ทำลายป่า และการกระทำผิดต่างๆ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบ ดังนี้

2.10.1 การทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือมีไม้หวงห้ามที่ยังไม่ได้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม้หวงห้ามกำหนดไว้ให้มีประมาณ 200 ประเภท อันได้แก่ ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ก่อ กระท่อน จิงชัน เต็ง รัง จันทร์หอม ฯลฯ

2.10.2 การเก็บหรือทำอันตรายของป่าหวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต ของป่าหวงห้าม ได้แก่ รวงผึ้ง น้ำผึ้ง น้ำมันยาง ยางสน ไม้พิน และถ่านไม้ทุกชนิด กล้วยไม้ เปลือกไม้ ฯลฯ

2.10.3 การแปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือมิได้มีไม้แปรรูปไว้ในครอบครอง (ตามกฎหมายห้ามมีไม้สักแปรรูปไม่ว่าจำนวนเท่าใดหรือ ไม้แปรรูปอื่น ๆ จำนวนเกินกว่า 0.20 ลูกบาศก์เมตร)

2.10.4 การเคลื่อนย้ายไม้เรือนเก่าโดยไม่ถูกต้อง

2.10.5 ไม้เรือนเก่าหรือเครื่องใช้เก่า การขนย้ายต้องมีใบอนุญาต (กรณีที่เป็นไม้สัก) หรือมีหนังสือรับรอง (กรณีไม้ชนิดอื่น ๆ)

2.10.6 การบุกรุกทำลายป่า โดยการเข้าไปก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่าหรือเข้ายึดถือครอบครองป่าเกี่ยวกับการบุกรุกทำลายป่า กระทรวงมหาดไทยได้สั่งการให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน สอดส่องดูแลพื้นที่ป่าไม้ในความรับผิดชอบ เมื่อพบว่าป่าไม้ในเขตท้องที่ถูก

บุกรุกทำลาย ให้รายงานอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบโดยเร็ว และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขการบุกรุกทำลายป่าตามโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการปลูกป่า โครงการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร โครงการดูแลป่าไม้ เป็นต้น (หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท 0404/ว 14 ลงวันที่ 27 มกราคม 2527 และหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท 0404/ว 149 ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2527)

2.11 กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปราม การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ผู้ใดออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดแก้ไขหรือถอนสิ่งที่เป็นอันตรายต่อป่าหรือทำให้ป่าเสื่อมสภาพหากไม่ปฏิบัติตามก็หรือ ทำลาย แก้ไขได้ ทั้งนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่ได้ ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบ

2.12 กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายนี้ ดังนี้

2.12.1 ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าสงวน ครอบครองสัตว์ป่าสงวนหรือซากสัตว์ป่าสงวน

2.12.2 ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองเกินปริมาณที่กำหนด หรือค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

2.12.3 ห้ามมิให้ผู้ใดค้า หรือมีซากสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

หมายเหตุ สัตว์ป่าสงวนมี 9 ชนิด คือ แรด กระซู่ กูปรีหรือโคไพร ละองหรือละมั่ง สมันเนื้อทราย เลียงผา หรือรา และกวางผา ส่วนสัตว์ป่าคุ้มครองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 ตามกฎกระทรวงได้กำหนดสัตว์ป่าประเภทนี้ไว้ 206 ชนิด และสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2 ตามกฎกระทรวงได้กำหนดสัตว์ป่าประเภทนี้ไว้ 34 ชนิด

2.13 กฎหมายว่าด้วยชลประทานราษฎร

การชลประทานราษฎร หมายความว่า การชลประทานที่ราษฎรได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การเพาะปลูกของราษฎรในท้องที่ โดยให้เป็นไปตามความเห็นชอบของราษฎรส่วนมาก ที่จะได้รับประโยชน์จากการชลประทานนั้น โดยนายอำเภอมีอำนาจตั้งบุคคลที่สมควรตามความเห็นชอบของราษฎรส่วนมาก ที่ได้รับประโยชน์ในเขตการชลประทานเป็นหัวหน้าการชลประทานหรือเป็นผู้ช่วยตามจำนวนที่เห็นสมควรและให้อำนาจถอดถอนบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้ง เมื่อราษฎรส่วนมากเห็นสมควร

ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยชลประทานราษฎร ดังนี้

2.13.1 เกณฑ์แรงงานหรือเครื่องอุปกรณ์การชลประทานในส่วนของราษฎรในเวลาฉุกเฉิน การเกณฑ์แรงงานหรือเครื่องอุปกรณ์การชลประทานให้กำหนดเอาตามเนื้อที่ที่ทำการเพาะปลูก

ผู้ใดไม่สามารถไปทำงานตามคำสั่งเกณฑ์ของเจ้าพนักงาน ถ้าสามารถจัดผู้อื่นไปทำแทน ผู้นั้นต้องจัดให้ผู้อื่นที่สมควร ไปทำแทน หรือจะให้เงินทดแทนค่าแรงงานตามปริมาณแห่งงานที่จะต้องทำก็ได้

2.13.2 เป็นผู้แบ่งและควบคุมงาน ในการแบ่งปันการงานและเครื่องอุปกรณ์การชลประทานส่วนราษฎร

2.13.3 แบ่งปันน้ำในเขตชลประทานส่วนราษฎร โดยแบ่งปันตามส่วนของจำนวนเนื้อที่ที่ทำการเพาะปลูก เว้นแต่กรณีที่ตกลงกันไม่ได้ จึงให้นายอำเภอหรือผู้แทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าการชลประทานในส่วนที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่น้อยกว่าสามนาย เป็นผู้พิจารณาสั่งชี้ขาดตามเสียงข้างมาก

ในเวลาน้ำไม่พอแจกจ่ายให้เป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูกได้ทั่วถึงกันให้นายอำเภอหรือผู้แทนประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าการชลประทานในเขตการชลประทานนั้นพิจารณาเพื่อชี้ขาดตามเสียงข้างมาก

ผู้ใดขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงานหรือมีปฏิบัติตามความข้างต้น ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท หรือจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.14 ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย การปฏิบัติงานประณีประนอม

ข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2530

เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างราษฎรในตำบล หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรหาทางระงับข้อพิพาทให้ยุติลงโดยเร็ว เพื่อจัดปัญหาความขัดแย้ง และก่อให้เกิด

ความสงบเรียบร้อยในตำบล หมู่บ้าน อันจะเอื้ออำนวยต่อการปกครองและพัฒนาตำบล
หมู่บ้าน ถึงแม้ว่าตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะการปกครองท้องที่ จะมีได้กำหนดให้กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎร แต่เนื่องจาก
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ผู้นำในตำบล หมู่บ้าน ที่ได้รับความเคารพเชื่อถือไว้วางใจจากราษฎร
ให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาโดยตลอด การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎรจึง
เป็นบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

แต่เนื่องจากภาระหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบันมีหลายประการ
ทั้งในด้านการปกครอง การพัฒนาและการรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบล หมู่บ้าน กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน อาจมอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านช่วยเหลือในการประนีประนอมข้อ
พิพาทได้ ซึ่งตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาท
ของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 กำหนดหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านไว้ ดังนี้

เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นและคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์จะให้คณะกรรมการ
หมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท ก็ให้แจ้งผู้ใหญ่บ้านทราบและผู้ใหญ่บ้านต้องดำเนินการ
ดังนี้

2.14.1 พิจารณาว่าข้อพิพาทนั้นเป็นความแ่งหรือความอาญาที่เป็น
ความผิด อันยอมความได้หรือไม่ และข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมี
ภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านหรือไม่และคู่กรณีทั้งสองฝ่ายให้คณะกรรมการหมู่บ้าน
ประนีประนอม ข้อพิพาทนั้นหรือไม่

1) ถ้าเป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว ก็ให้ผู้ใหญ่บ้านแจ้งคู่กรณีทำเป็น
บันทึกยินยอมให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท และนัดหมายให้คณะกรรมการ
หมู่บ้านดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทโดยไม่ชักช้า และคณะกรรมการหมู่บ้านอาจ
มอบหมายให้กรรมการหมู่บ้านให้กรรมการไม่น้อยกว่า 2 คนดำเนินการแทนก็ได้ โดยคณะ
กรรมการหมู่บ้านอาจเชิญบุคคลที่สมควรเข้าร่วมทำการประนีประนอมด้วยก็ได้

2) ถ้าข้อพิพาทไม่เป็นไปตามเงื่อนไข ตาม 1) ก็ให้แจ้งคู่กรณีทราบว่า
ไม่สามารถดำเนินการให้ได้

2.4.2 เมื่อพิจารณาเห็นว่าเป็นข้อพิพาท ตาม 2.4.1 และดำเนินการตาม 1)
แล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านต้องทำการไกล่เกลี่ยโดยแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนั้น จาก
การสอบถามหรือตรวจดูสถานที่ เป็นต้น เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วก็ทำการประนีประนอม โดย

พิจารณาหลักกฎหมายหรือจารีตประเพณีแห่งท้องที่ว่าข้อพิพาทดังกล่าวควรจะตกลงกันอย่างไร จึงจะเป็นธรรมแก่คู่กรณี แล้วจึงทำการเกลี้ยกล่อมให้คู่กรณีตกลงกัน

1) ถ้าตกลงกันได้ ให้ทำสัญญายอมความขึ้น 4 ฉบับ แล้วให้มอบ

คู่กรณีฝ่ายละฉบับเก็บรวมไว้กับบันทึกยินยอมฯ 1 ฉบับ แล้วบันทึกผลการประนีประนอมท้ายของบันทึกยินยอมฯ และมอบบันทึกยินยอมฯ พร้อมทั้งสัญญายอมความที่เหลืออีก 1 ฉบับ ให้ผู้ใหญ่บ้านเก็บไว้

2) ถ้าไม่ตกลงกันก็ให้ยกเลิกการดำเนินงานแล้วแจ้งให้คู่กรณีทราบ

และบันทึกผลการดำเนินการตอนท้ายของบันทึกยินยอมฯ มอบบันทึกยินยอมฯ ให้ผู้ใหญ่บ้านแล้วให้ผู้ใหญ่บ้านรายงานให้นายอำเภอทราบถึงข้อพิพาทที่ไม่ตกลงกัน โดยจะรายงานทันทีหรือรายงานพร้อมแบบรายงานประจำเดือนก็ได้

2.4.3 ทุกสิ้นเดือน เมื่อมีการประชุมประจำเดือนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านรายงานผลการประนีประนอมในแต่ละเดือนให้นายอำเภอทราบตามแบบที่กำหนด พร้อมทั้งส่งแบบสัญญายอมความ 1 ฉบับ ที่เหลือตามข้อ 2.4.2 1) ให้อำเภอเก็บรักษาไว้เป็นหลักฐาน

ข้อพิพาททางอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเฉพาะบางมาตรา ดังนี้

1) ความผิดเกี่ยวกับการค้า มาตรา 272

2) ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 280(276, 278, 284)

3) ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309-311 (วรรคแรก)

4) ความผิดฐานเปิดเผยความลับ มาตรา 322 - 324

5) ความผิดฐานหมิ่นประมาท มาตรา 326 - 332

6) ความผิดฐานโกงเจ้าหน้าที่ มาตรา 349 - 350

7) ความผิดฐานถือโกง มาตรา 341 - 347 (เว้นมาตรา 343)

8) ความผิดฐานขี้ขยก มาตรา 352 - 355

9) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ มาตรา 358 - 359

10) ความผิดฐานบุกรุก มาตรา 362 - 364

11) ความผิดตามมาตรา 334 - 336 วรรคแรก มาตรา 341 - 364 ถ้า

เป็นการกระทำระหว่างบุพการี กับผู้สืบสันดาน หรือระหว่างพี่น้องบิดามารดาเดียวกัน ตามมาตรา 71

ข้อพิจารณาทางแพ่ง ที่สามารถประนีประนอมกันได้ ได้แก่ ข้อพิพาททางแพ่งทุกกรณี เช่น เรื่องผิดสัญญาหรือละเมิด เป็นต้น โดยไม่จำกัดจำนวนทุนทรัพย์

3. การแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ได้กล่าวถึงการแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไว้ดังนี้

3.1 กำนัน

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 29 ทวิ

กำหนดให้ในตำบลหนึ่งให้มีกำนันคนหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎรที่อยู่ในตำบลนั้น ๆ และมาตรา 30 กำหนดให้นายอำเภอเป็นประธานประชุมผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น เพื่อคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งขึ้นเป็นกำนัน เมื่อผู้ใหญ่บ้านที่มาประชุมเห็นชอบคัดเลือกผู้ใดแล้วให้นายอำเภอคัดเลือกผู้นั้นเป็นกำนัน

นายอำเภอเป็นผู้จัดให้มีการประชุมคัดเลือกกำนัน โดยเปิดเผยและต้องมีผู้ใหญ่บ้านมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งจึงครบองค์ประชุม ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งมีสิทธิเสนอชื่อผู้ใหญ่บ้านหรือเสนอชื่อตนเองเป็นกำนัน ได้หนึ่งคนและต้องอยู่ในที่ประชุมและต้องยินยอมด้วย ถ้ามีการเสนอชื่อมากกว่าหนึ่งคนให้ออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีลับ

วิธีการคัดเลือกกำนัน เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการคัดเลือกกำนัน พ.ศ. 2551 และเมื่อที่ประชุมลงคะแนนเสียงส่วนมากเลือกผู้ใด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกำนันและนายอำเภอต้องรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

การพ้นจากตำแหน่งของกำนัน กำนันจะต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

3.1.1 เมื่อต้องออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

3.1.2 ลาออก

3.1.3 ตำบลที่ปกครองถูกยุบ

3.1.4 ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เพราะพิจารณาเห็นว่ามีความบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เพียงพอกับตำแหน่ง

3.1.5 ถูกปลดหรือถูกไล่ออกจากตำแหน่ง

ทั้งนี้ การออกจากตำแหน่งตามข้อ 3.1.2, 3.1.3, และ 3.1.4 ไม่ถือว่าต้องออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านด้วย

ถ้าตำแหน่งกำนันว่างลง ต้องมีการคัดเลือกกำนันขึ้นใหม่ภายใน 45 วันนับแต่วันที่นายอำเภอทราบการว่างนั้น

3.2 ผู้ใหญ่บ้าน

3.2.1 ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกของราษฎร โดยราษฎรผู้มีสิทธิเลือก

ผู้ใหญ่บ้าน มีคุณสมบัติ ดังนี้ (มาตรา 11)

1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1

มกราคม ของปีที่มีการเลือก

2) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช

3) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ

4) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตาม

กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจน

ถึงวันเลือก

3.2.2 สำหรับผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะต้องมีความประพฤติและไม่

อยู่ในลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ (มาตรา 12)

1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันรับเลือก

3) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตาม

กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวัน

เลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน

4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ

5) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

6) ไม่เป็นผู้ที่มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

ไม่เป็นคนวิกลจริต จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ตึดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

7) ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ

หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือ
ลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

8) ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพล หรือทางทุจริต หรือเสื่อม
เสียในทางศีลธรรม

9) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ
หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่และยัง
ไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็น
โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษและยัง ไม่พ้นกำหนดเวลา
สิบปีนับแต่วันพ้นโทษ

11) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมาย
ว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า
กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่อง
กระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานะ
ความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง
และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

12) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากราษฎรผู้
มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวน ร้องขอให้ออกจาก
ตำแหน่ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อสอบสวนเห็นว่าบกพร่อง
ในทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งและยัง ไม่พ้นกำหนดเวลา
สิบปีนับแต่วันถูกให้ออก

13) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ
ข้าราชการพลเรือน และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

14) มีความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับหรือที่กระทรวงศึกษาธิการ
เทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใด ไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้
ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจา
นุเบกษา ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

15) ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างเสียสิทธิ ในกรณีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

หรือถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

3.2.3 การพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ดังนี้

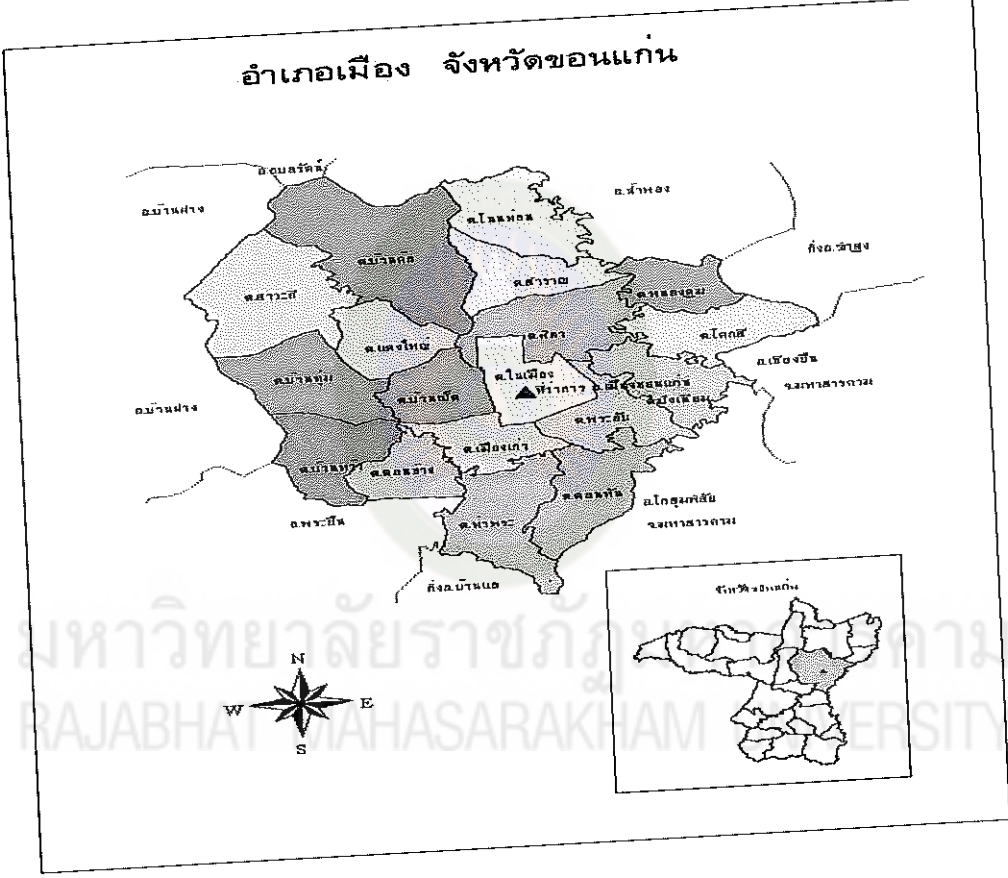
- 1) มีอายุครบหกสิบปี
- 2) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ยกเว้นการลาอุปสมบท โดยได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เกิน 120 วัน)
- 3) ตาย
- 4) ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก
- 5) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
- 6) ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง เข้าชื่อกันขอให้ออกจากตำแหน่งในกรณีเช่นนั้น ให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง
- 7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่งเมื่อได้รับการรายงานการสอบสวน ของนายอำเภอว่าบกพร่องในหน้าที่หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง
- 8) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกิน 3 เดือน เว้นแต่มีเหตุอันสมควรและได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ
- 9) ขาดการประชุมประจำเดือนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสามครั้งติดต่อกัน โดยไม่มีเหตุอันควร
- 10) ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง
- 11) ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปีนับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งตามข้อ 6) ให้นายอำเภอรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบโดยเร็วด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดตามข้อ (11) ต้องกำหนดให้ราษฎรในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านด้วย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของอำเภอเมืองขอนแก่น

1. สภาพทั่วไป

อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นอำเภอชั้นพิเศษที่มีขนาดใหญ่และ
เป็นศูนย์กลางของจังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร เป็นระยะทางประมาณ 445
กิโลเมตร มีพื้นที่ 984.02 ตารางกิโลเมตร หรือ 615,012.50 ไร่

2. อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภออุบลรัตน์และอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
- ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอบ้านแฮด และอำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอซำสูง จังหวัดขอนแก่น และอำเภอเวียงชัย
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

3. ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอเมืองขอนแก่น โดยทั่วไปพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มน้ำสลับกับพื้นที่ราบสูงทางด้านทิศตะวันออกของถนนมิตรภาพจะเป็นที่ราบกว้าง ส่วนทิศตะวันตกจะมีลักษณะเป็นเนินสูงสลับกันไป ลักษณะดิน โดยทั่วไปเป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำ จึงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ยกเว้นในบางพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกได้ ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มน้ำชี ในเขตตำบลโคกสี ตำบลหนองคู ตำบลเมืองเก่า ตำบลศิลา ตำบลท่าพระและตำบลคอนหัน

4. แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญไหลผ่านหลายสาย

4.1 ลำน้ำพองเป็นลำน้ำที่มีความยาวในพื้นที่อำเภอเมืองประมาณ 55 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลสำราญ ตำบลโนนท่อน ตำบลโคกสี ตำบลหนองคู ตำบลศิลา และตำบลพระดัก ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และทำการประมง

4.2 ลำน้ำชีเป็นลำน้ำที่มีความยาวประมาณ 31 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลพระดัก ตำบลเมืองเก่า ตำบลท่าพระ และตำบลคอนหัน ประชาชนใช้ประโยชน์ในการทำประมง เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

5. ลักษณะภูมิอากาศ มี 3 ฤดู

5.1 ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ จนถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัด ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งในพื้นที่มักจะประสบปัญหาด้านภัยแล้งทุกปี

5.2 ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกในเดือนสิงหาคม ของทุกปี

5.3 ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศเย็น โดยทั่วไปและจะหนาวจัดในช่วงเดือนธันวาคม จนถึงเดือนมกราคมของทุกปี

6. ประชากร

อำเภอเมืองขอนแก่น มีประชากรทั้งสิ้น 387,279 คน แยกเป็น

ชาย 183,194 คน

หญิง 192,355 คน

7. การปกครอง

แบ่งออกเป็น 18 ตำบล 90 ชุมชน 282 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 1 เขตการปกครอง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ลำดับ	ตำบล	ฐานะทางการปกครองท้องถิ่น	จำนวนหมู่บ้าน/ชุมชน
1	ในเมือง	เทศบาลนคร	90 (ชุมชน)
2	ศิลา	องค์การบริหารส่วนตำบล	28
3	สาวะถี	เทศบาลตำบล	24
4	บ้านเป็ด	เทศบาลตำบล	23
5	ท่าพระ	เทศบาลตำบล/ องค์การบริหารส่วนตำบล	8
6	บ้านค้อ	เทศบาลตำบล	16
7	พระลับ	เทศบาลตำบล	20
8	บ้านทุ่ม	เทศบาลตำบล	19
9	เมืองเก่า	เทศบาลตำบล	18
10	คอนหัน	เทศบาลตำบล	17
11	โนนทัน	องค์การบริหารส่วนตำบล	15
12	สำราญ	เทศบาลตำบล	14
13	โคกสี	เทศบาลตำบล	14
14	บ้านหว้า	องค์การบริหารส่วนตำบล	14
15	บึงเนียม	องค์การบริหารส่วนตำบล	13
16	แดงใหญ่	องค์การบริหารส่วนตำบล	13
17	หนองตุม	องค์การบริหารส่วนตำบล	12
18	คอนช้าง	เทศบาลตำบล	11
		องค์การบริหารส่วนตำบล	8

8. ศาสนา

ประชาชนอำเภอเมืองขอนแก่น นับถือศาสนาแตกต่างกันไป ดังนี้

ตารางที่ 2 การนับถือศาสนาของประชาชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ลำดับที่	ศาสนา	จำนวนผู้นับถือศาสนา	คิดเป็นร้อยละ
1	พุทธ	342,513	95.087
2	คริสต์	16,400	4.552
3	อิสลาม	500	0.152
4	พราหมณ์	120	0.031
5	ฮินดู	90	0.027
6	ซิก	50	0.008
7	อื่นๆ	550	0.143

9. การศึกษา

อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาซึ่งจะเห็นได้จากการมีสถานศึกษาขนาดใหญ่หลายแห่ง ดังนี้

9.1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

9.2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

9.3 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตขอนแก่น

9.4 มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

9.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย วิทยาเขตขอนแก่น

9.6 มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

9.7 มหาวิทยาลัยอีสาน

9.8 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี

9.9 วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

9.10 วิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น

9.11 วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น

9.12 วิทยาลัยสารพัดช่าง

10. สถาบันหรือองค์กรทางศาสนา

10.1 วัด	จำนวน	225	แห่ง
10.2 มัสยิด	จำนวน	2	แห่ง
10.3 ศาลเจ้า	จำนวน	10	แห่ง
10.4 โบสถ์คริสต์	จำนวน	16	แห่ง

11. โครงสร้างพื้นฐาน

11.1 การคมนาคม โครงข่ายเส้นทางคมนาคมสายสำคัญ ๆ ได้แก่

11.1.1 ทางรถไฟ สายกรุงเทพมหานคร-นครราชสีมา-ขอนแก่น-อุดรธานี-หนองคาย สถานีรถไฟตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

11.1.2 ทางอากาศ สนามบินพาณิชย์ขอนแก่นตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น มีเที่ยวบิน กรุงเทพฯ ขอนแก่น ทุกวันๆ ละ 3 เที่ยวบิน

11.1.3 ทางรถยนต์ เป็นถนนสายหลักระหว่างจังหวัด ดังนี้

- 1) ทางหลวงหมายเลข 2 สาย กรุงเทพมหานคร-หนองคาย
- 2) ทางหลวงหมายเลข 12 สาย ขอนแก่น-เพชรบูรณ์-พิษณุโลก
- 3) ทางหลวงหมายเลข 208 สายขอนแก่น-มหาสารคาม
- 4) ทางหลวงหมายเลข 209 สายขอนแก่น-กาฬสินธุ์
- 5) ทางหลวงหมายเลข 2131 สายขอนแก่น-ชัยภูมิ

11.1.2 ไฟฟ้า หน่วยบริการผู้ใช้ไฟฟ้า สังกัดการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดขอนแก่น จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ในพื้นที่ตำบลหนองคู ตำบลสาวะถี ตำบลบ้านทุ่ม และตำบลท่าพระ

11.1.3 การประปา อำเภอเมืองขอนแก่นใช้บริการจาก สำนักงานการประปาส่วนภูมิภาค จังหวัดขอนแก่น

11.1.4 การสื่อสาร มีองค์การเกี่ยวกับการสื่อสาร ดังนี้

1) องค์การโทรศัพท์ มี 2 สาขา ได้แก่ สาขาขอนแก่น 1 และสาขาขอนแก่น 2 ให้บริการติดต่อสื่อสาร 41,298 เลขหมาย

2) ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข มี 4 สาขา ได้แก่

2.1) สาขาขอนแก่น

2.2) สาขาเทพารักษ์

2.3) สาขาศรีจันทร์

2.4) สาขามหาวิทยาลัยขอนแก่น

3) สถานีวิทยโทรทัศน์ ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่นเป็นที่ตั้งของ

สถานีวิทยโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) ศูนย์ประชาสัมพันธ์ เขต 1 และสถานีถ่ายทอด

ผ่านดาวเทียมของสถานีวิทยโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3, 5, 7, 9,

4) สถานีวิทยกระจายเสียง เป็นที่ตั้งของสถานีวิทยกระจายเสียงใน

ท้องถิ่น 13 สถานี

5) หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองขอนแก่น มีหนังสือพิมพ์ประจำ

ท้องถิ่น 8 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ขอนแก่นนิวส์ อีสานนิวส์ เสียงอีสาน แสงสุริยะ

ข่าวอีสาน เสียงแคนคอกกูน ท้องถิ่นอีสาน และไทยเสรี

12. ด้านเศรษฐกิจ

12.1 การถือครองที่ดิน/การออกเอกสารสิทธิ แยกเป็น

12.1.1 โฉนดที่ดิน จำนวน 159,902 แปลง 1,873,407-2-5 ไร่

12.1.2 หนังสือรับรองการทำประโยชน์(น.ส.3ก) จำนวน 86,750

แปลง 302,400-1-74 ไร่

12.1.3 หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3) จำนวน 12,066

แปลง 97,129-0-12 ไร่

12.2 การเกษตรกรรม การเกษตรเป็นอาชีพหลักของอำเภอเมืองขอนแก่น

มีพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 351,680 ไร่ โดยแยกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

12.2.1 ด้านกลสิกรรม พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ที่สำคัญ ได้แก่

ตารางที่ 3 ข้อมูลพืชเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ลำดับ	ชนิดพืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ปลูก(ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย/ไร่	จำนวนครัวเรือนที่ปลูก
1	ข้าว	266,687	434	32,363
2	อ้อยโรงงาน	39,301	9,000	1,456
3	มันสำปะหลัง	20,062	2,500	1,382
4	ถั่วเหลือง	1,744	235	230
5	พืชผัก	7,915	2,500	3,876

12.2.2 การปลูสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกร ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร เป็ดและไก่

12.2.3 การประมง จะเป็นเกษตรกรที่ทำการประมงโดยการเลี้ยงปลา แบ่งเป็นการเลี้ยงปลาในบ่อดิน และการเลี้ยงปลาในกระชังสำหรับเกษตรกรในพื้นที่แม่น้ำชี และแม่น้ำพองไหลผ่าน

12.3 การพาณิชย์และการอุตสาหกรรม เป็นศูนย์กลางทางการค้าและการขนส่ง เป็นศูนย์กลางตลาดผักและผลไม้ ด้านอุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น โรงงานผลิตเครื่องคั้ม โรงงานแหอวน โรงงานรองเท้า โรงงานทอผ้า เป็นต้น ด้านอุตสาหกรรมบริการ มีโรงแรมที่ทันสมัยและศูนย์กลางการแพทย์ในระดับภูมิภาค

13. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนมีความหลากหลายเนื่องจากเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมากและประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ เป็นลักษณะวิถีชีวิตชาวอีสานโดยทั่วไปที่ผูกพันกับธรรมชาติเป็นหลัก โดยเฉพาะการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอุปนิสัยเอื้ออาทร มีความขยัน ซื่อสัตย์ รักถิ่นบ้านเกิด วิถีความเป็นอยู่แบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การตั้งถิ่นฐานของประชาชนจะมีลักษณะรวมกันเป็นกลุ่มญาติพี่น้อง มีประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงามสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำริ คำภาคัน (2550 : 67) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับการปกครองท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี” พบว่า

1. กำนันผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรและรักษาความสงบเรียบร้อยมากที่สุด

2. ปัญหาอุปสรรคของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันคือ ปัญหาทางด้านกฎหมายและด้านงบประมาณ

3. บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอนาคตจะปฏิบัติหน้าที่ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรและรักษาความสงบเรียบร้อย และในอนาคตหากองค์การบริหารส่วนตำบลยกฐานะเป็นเทศบาลแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเทศบาลแห่งนั้นจะต้องถูกยกเลิกไปในที่สุด

นรินทร์ อุ่นเรือน (2550 : 99) ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ : ศึกษากรณีอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติตามบทบาทอยู่ในระดับมาก โดยบทบาทการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือบทบาทการปราบปรามป้องกันการพนัน แหล่งอบายมุข บทบาทการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ บทบาทการป้องกันอาชญากรรมและบทบาทการป้องกันอาวุรสงครามตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย พบว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีเพศ สถานภาพการสมรสต่างกัน ปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยไม่แตกต่างกัน สำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีอายุ ระดับการศึกษาสูงสุดและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน ปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยต่างกัน

สุวรรณ วงศ์บัวแก้ว (2550 : 61) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญในการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดหนองคาย” พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดหนองคาย มีขวัญในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญในการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างมีนัยสำคัญในระดับ .05 ได้แก่ อายุและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณเท่ากับ 0.23 ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ร้อยละ 5.00 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ คือพิจารณาความดีความชอบ การมอบหมายงาน พิจารณาสีทธิอันพึงมีพึงได้สิทธิต่างๆ ควรหาข้อกำหนดที่เป็นธรรมและทุกคนยอมรับและนำมาปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน

จิรพงษ์ ทองภูบาล (2551 : 77) ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความพึงพอใจของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางสังคม ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย และด้านการบริการ

2. การเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ที่จำแนกตามเพศและอายุ ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่าความพึงพอใจของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่การศึกษาระดับประถมศึกษาและอนุปริญาหรือเทียบเท่า นั้น มีความพอใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านมากกว่ามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

สุวรรณ มาลี (2551 : 90) จากผลการศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ปรากฏผลดังนี้

1. การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายด้าน พบว่าการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย การปฏิบัติงานในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญาและด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

2. ผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านเมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน พบว่ากำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน

สุรียา วิไลพงศ์ (2551 : 92) จากผลการศึกษาเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 : กรณีศึกษาในอำเภอสาร์ภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่” พบว่าความเปลี่ยนแปลงในการเข้าสู่ตำแหน่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 โครงสร้างการเข้าสู่ตำแหน่งเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผู้ใหญ่บ้านต้องผ่านการคัดเลือกโดยราษฎรในหมู่บ้าน และกำนันต้องให้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลเป็นผู้คัดเลือก โดยให้ดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี ในความเห็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราชการและราษฎรส่วนใหญ่ เห็นว่าการเข้าสู่ตำแหน่งกำนันควรผ่านการเลือกโดยราษฎรในตำบลเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ทั้งสี่กลุ่มยังมีความเห็นแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด

ในเรื่องความเหมาะสม ของการดำรงตำแหน่ง ในความเห็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราชการและราษฎร ต่างมีความเห็นร่วมกัน ในประเด็นแรก เรื่องการแต่งตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีความเหมาะสม ประเด็นที่สอง การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ระหว่างภูมิภาคกับท้องถิ่นมีความชัดเจน โดย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ดำเนินบทบาทของภูมิภาคเท่านั้น ประเด็นที่สาม วาระการดำรง ตำแหน่ง มีเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ที่มีความเห็นว่าเหมาะสม

ณรงค์เดช จอห์นาน (2550 : 114) ศึกษาเรื่อง “บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์” พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในด้านต่างๆ ยังมีความสำคัญอยู่มาก แม้ในปัจจุบันจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ มากขึ้นในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร แต่จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่าปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไปและข้าราชการ ต่างมีความเห็นว่า ผลการปฏิบัติ หน้าที่ต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ที่มาก โดยเฉพาะบทบาทใน ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและบทบาทด้านการปกครองและ รักษาความสงบเรียบร้อย สำหรับบทบาทที่ปฏิบัติได้มาก เช่น การแจ้งข่าวสารทางราชการให้ ราษฎรทราบ การแจ้งเตือนภัยและการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันสาธารณภัย การดูแลมิให้บุคคลใดบุกรุกครอบครองทำประโยชน์ที่ดินสาธารณประโยชน์ การแจ้งความ เมื่อทราบว่ามีการกระทำผิดกฎหมายและสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ให้เจ้าพนักงานทราบ การกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร การป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับยา เสพติด เป็นต้น ส่วนเรื่องที่มีการปฏิบัติได้น้อยนั้น เช่น การฝึกอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และ กระทำการในเวลาครบ การจัดการตามหมายสั่งให้คืนและให้ยึดของเจ้าพนักงาน เป็นต้น

สำหรับเรื่องสภาพปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้น โดยภาพรวมทั้ง 5 ด้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไปและข้าราชการ ต่างมีความคิดเห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประสบปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อ วิเคราะห์ในประเด็นย่อย พบว่า เรื่องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประสบปัญหามากคือเรื่องการ ขาดงบประมาณ ที่จะดำเนินการหรืองบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เพียงพอ ส่วนใน เรื่องรองลงมา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระเบียบกฎหมาย ต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ ส่วนเรื่องทีกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประสบ ปัญหาบ่อย คือ การเกรงกลัวผู้มีอิทธิพล ส่วนบทบาทหน้าที่ความจำเป็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในด้านต่างๆ นั้น กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั่วไปและ

ข้าราชการ ต่างมีความเห็นเหมือนกันว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีบทบาทหน้าที่ความจำเป็นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะบทบาทด้านที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ บทบาททางด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และบทบาททางด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ที่เห็นได้ชัดคือ การมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ให้ราษฎรทราบ การเป็นผู้นำในการประชุมราษฎรในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ การเป็นผู้ติดต่อประสานงานต่าง ๆ การประนีประนอมข้อพิพาทต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และการตรวจสอบและรับรองความประพฤติของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อประโยชน์ในการทำนิติกรรมต่างๆ เป็นต้น

พระจันทา พันธุ์ไชย (2550 : 67) ศึกษาเรื่อง “บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของ ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของ ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ด้านที่เกี่ยวกับความอาญา ด้านงานทะเบียน ด้านการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพของประชาชน โดยรวมมีบทบาท การพัฒนาอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีระดับบทบาทการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพของประชาชน รองลงมา คือ ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ด้านที่เกี่ยวกับความอาญา ด้านงานทะเบียน ผลการเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของ ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มี อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีบทบาท การพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

ราณี นิวงษ์ษา (2550 : 96) ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดอุดรธานี” พบว่า การศึกษาแบบภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดอุดรธานี ทั้ง 5 แบบ พบว่า เป็นแบบภาวะผู้นำแบบอ้าแ่ยมมากที่สุด รองลงมาเป็นแบบผู้นำแบบพบกันครึ่งทาง และน้อยสุดเป็นแบบผู้นำแบบทำงานเป็นที่ การศึกษาความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมในการปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน พบว่าในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของ

ราษฎร และด้านงานทะเบียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านเกี่ยวกับ
ความอาญา และด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ อยู่ในระดับน้อย

ยงยุทธ ชุ่มฤดี (2551 : 90) ศึกษาเรื่อง “บทบาทในการปฏิบัติงานกำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง” พบว่า บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน
ตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมจนถึง (ฉบับที่
11) พ.ศ.2551 ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง โดยด้านที่มีการปฏิบัติมาก
ที่สุดคือ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร รองลงมาคือ ด้านการ
พัฒนาและส่งเสริมอาชีพของราษฎร ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ ด้านงานทะเบียน
จากข้อเสนอแนะที่พบส่วนใหญ่ พบว่าในด้านการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพ ด้านการ
ปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร ในการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งเป็นคำถาม
แบบปลายเปิด ตอบคำถามในลักษณะเดียวกันว่า สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ แต่
สิ่งควรยกเลิก คือ การปฏิบัติหน้าที่โดยรับมอบอำนาจจากนายอำเภอ ในเรื่องของการชี้
แนวเขตที่ดินระหว่างประชาชนกับประชาชนและเป็นนายประกันโดยใช้ตำแหน่งกำนัน
ผู้ใหญ่บ้านมาเป็นนายประกัน ส่วนบทบาทหน้าที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องการคือ มีบทบาทในการ
บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับงบประมาณสนับสนุนทางตรงมาสู่หมู่บ้านของ
ตนเอง เช่นเดียวกับงบประมาณ SML หรือโครงการอู่ดีมีสุขและได้รับอำนาจในการปฏิบัติ
หน้าที่เหมือนเจ้าพนักงาน โดยตำแหน่ง มิใช่เป็นเพียงแต่ผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

อลิชาติ เทพชมภู (2553 : 88) ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาท
หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย
ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับ
ความอาญา ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ การปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นราย
ด้าน พบว่า การปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใน

เขตอำเภอจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษา ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

แตกต่างกัน พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีตำแหน่ง

แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยทางสถิติต่างกันที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน

อีกหนึ่งด้าน คือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ กำหนด ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอจังหวัด จังหวัคร์้อยเอ็ด
ที่มีระดับการศึกษาและมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า

1. การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในด้านต่างๆ ยังมี
ความสำคัญอยู่มาก และการปฏิบัติงานในด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่มากที่สุด เช่น การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การแก้ไข
ปัญหาอาชญากรรม แหล่งมั่วสุมและแหล่งอบายมุข ส่วนบทบาทหน้าที่ด้านการบริการ
ประชาชนและการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพมีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก
2. เมื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีเพศ อายุ ระดับ
การศึกษาและระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ต่างกัน ส่วนใหญ่พบว่าการปฏิบัติงานตาม
บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่แตกต่างกัน
3. ผลกระทบกับบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากการกระจาย
อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ในช่วงแรกมีผลกระทบค่อนข้างมาก แสดง
ออกมาในรูปของความขัดแย้ง ความแตกแยก สาเหตุเพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รู้สึกไม่พอใจที่
ต้องสูญเสียอำนาจหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดการช่วงชิงการเป็นผู้นำใน
พื้นที่ รวมถึงการผลัดภาระความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ต่อมาเมื่อกระทรวง
มหาดไทยได้เพิ่มค่าตอบแทนให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ปัญหาดังกล่าวผ่อนคลายลง
4. ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่พึงพอใจการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับปานกลาง
5. สภาพปัญหาการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สรุปได้ 2 ประเด็น คือ
 - 5.1 เรื่องงบประมาณ เนื่องจากในสภาพการปัจจุบัน การปฏิบัติงาน
จำเป็นต้องใช้งบประมาณสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติงานในพื้นที่แต่กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณน้อยมาก ส่วนใหญ่ต้องอาศัยความร่วมมือจาก
ประชาชนในพื้นที่
 - 5.2 การปฏิบัติงานของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวข้องกับระเบียบกฎหมาย
หลายฉบับ แต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในระเบียบกฎหมายต่างๆ
และการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่